

KUSTBON

NR 1
MARS 1993
ÅRGÅNG 50

FÖRBINDELSLÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Fotot, som är taget i Tallinn på 1910-talet, tillhör Linda Rosens privata samling och föreställer syskonen Alfred, Fanny och Ruben Mattsson. Läs mer på sid 13.

FÖRBINDELSELÄNK FÖR ESTLANDS SVENSKAR

Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Ansvarig utgivare:
Sven Salin

Redaktör:
Thomas Lorentz

Biträdande redaktör:
Agneta Klitter

Kustbons redaktion och SOV:s expedition:
Vikingagatan 25, 1/2 tr ned, 113 42 Stockholm
Öppettider: måndag – torsdag 9.00-14.00
(stängt i juli)
Tel: 08-32 48 78 Fax: 08-33 05 42

1993 utkommer Kustbon med 4 nummer.
Prenumerationspris: 220 kr helår
Kustbons och SOV:s postgiro 35 13 11-6

Annonspriser:
1/1-sida 1.250:–, 1/2-sida 700:–, 1/4-sida 425:–,
1/8-sida 250:–, dödsannonser 220:–

Produktion: Nordreklam/Masterprint

50 år i Sverige

”Mitt i natten vaknar familjen Nyman av att hunden börjar skälla. Efter en kort stund slutar den konstigt nog med sitt skällande. Det är som om den kände igen den som kommit. Kort efteråt knackar det på ett av fönstren. Utanför står Johannes. Förvirrat kommer man upp på fötter och bud skickas iväg till de andra hemmen. Nu gäller det att skynda sig. Man har ingen tid att förlora. Sakerna som man förut hade packat ner för resan hade man packat upp igen. Vad man kunde ta med sig nu var det man fick tag på i all hast och de kläder man hade på sig. Hästar spändes för vagnar och så bar det iväg”

(Estlandssvenskar minns, sid 72)

Ungefär så minns många i den äldre generationen ännu uppbrottet från Estlands svenskbygder för ungefär 50 år sedan. De yngre har läst om det eller hört det berättas av sina far- eller morföräldrar. Drygt 7000 estlandssvenskar lämnade under åren 1942, 43 och 44 Estland, knappt hälften i små flyktbåtar och resten med Röda Kors-transporter. ”De första båtflyktningarna” kallar Invandrarverket dessa estlandssvenskar och alla de andra som kom från Baltikum under de sista krigsåren.

Vad har hänt med dessa 7000 estlandssvenskar under de 50 åren i Sverige? Hur skiljer sig de estlandssvenska livsödena från andra invandrades och flyktingars? Det skall vi försöka belysa i artiklar, publikationer, utställningar och på annat sätt i samband med vårt jubileumsfirande.

”50 år i Sverige” kallas en utställning som Sveriges invandrarinstitut nyligen öppnat på Nordiska museet. Den ger anledning till många reflektioner. Bl.a. visar den att estlandssvenskarna bara var en liten del av alla de flyktingar och invandrare som i krigets slutskede och under efterkrigstiden kom till Sverige, flyktingar från våra nordiska grannländer och Finland, ester, letter, litauer, polacker och tyskar. Utställningen visar också att det fanns behov av dessa flyktingar i industrin och i jordbruket. Dessa invandrare var i regel välkomna och kunde snabbt tas i anspråk i produktionen. Tidningen Idun konstaterar t.ex.: ”Nog får vi vara glada för att balterna och de andra utlänningarna som drivits hit av sina olyckor med glädje har velat överta de marker, det arbete, det fiske och den obekväma och ensliga tillvaro som ursprungsbefolkningen till stor del har lämnat”.

Det framgår emellertid också klart av utställningen att estlandssvenskarna behandlades annorlunda än övriga flyktingar. Svenska myndigheter betraktade inte estlandssvenskarna som flyktingar utan som hemkallade svenskar. Deras bosättning avsågs bli permanent och de beviljades snabbt svenskt medborgarskap.

På Roslagsmuseet i Norrtälje har en annan intressant utställning visats i vinter, ”Estlandssvenskarna som kom till Roslagen”. I den förtjänstfulla lilla skrift som Kristina Rosen utarbetat i anslutning till utställningen sätts dessa est-

INNEHÅLL

- 2 Ledare av Sven Salin
- 3 Det stora uppbrottet – 50 år i nytt land av Thomas Lorentz
- 4 Tillbakablick på Nargö skola, lärare och målsmän av Erik Schmidt
- 7 Hans Pöhls sista år som medarbetare i Kustbon av Svante Jakobsson
- 13 50 år i Sverige – vägen till det mångkulturella samhället av Kristina Rosen
- 14 Hälsningar från Ormsöngdomar som varit i Sverige samt en hälsning från Canada
- 15 Republiken Estland 75 år av Hugo Mickelin
- 16 Den nya regeringen i Estland av Hugo Mickelin
- 17 Årsberättelsen för 1992
- 20 Anders Lindström av Hugo Mickelin och Ain Sarv
- 21 Svenskbybornas sida Redaktör Jörgen Hedman
- 23 Meddelanden, notiser och saxat
- 25 Till en väns minne av Hugo Mickelin
- 25 Familjenytt

DET STORA UPPBROTTET

50 ÅR I NYTT LAND

Redaktionen vill ta tillfället i akt uppmana läsekretsen att sända in bidrag i form av sådana berättelser, kanske särskilt avseende skildringar av livet i det nya landet. Publiceringen är beräknad att påbörjas i och med nummer två (midsommarnumret) av Kustbon i år.

Först ute under rubriken "50 år i Sverige" har Sveriges invandrarinstitut och museum varit. De har på Nordiska Museet på Djurgården i Stockholm och i samarbete med detta öppnat en utställning som invigdes den 28 januari och som kommer att pågå till den 26 september. Invigningen förrättades av riksdagsmannen Hans Göran Franck.

Vid invigningen presenterade sig även några invandrarorganisationer med bokbord, där deras olika publikationer visades jämte några enklare prov på lokala typiska maträtter. Ett sådant bord hade för estlandssvenskarna iordningställts av Agneta Klitter.

På utställningen förekommer mest bilder med förklarande text, dels från överflyttningen – flykten –, dels från livet i Sverige. Bilderna är samlade under rubriker som "Olika vägar till Sve-

Under vidstående vinjett kommer Kustbons redaktion under åren 1993 och 1994 att samla berättelser från de gamla hembygderna, skildringar från själva överflyttningen åren 1943 och 1944 samt om livet i det (ny-)gamla moderlandet – eller i något annat land där bosättning skett.

Nordiska Museet, fasaden mot Lejonslätten. Museet är Artur Hazelius' år 1880 grundade stora skapelse. Den nuvarande museibygnaden invigdes 1907 (arkitekt I. G. Clason). Museet har varit av stor betydelse för den nordiska folklivsforskningen. Inom dess väggar finns en avsevärd samling estniska och estlandssvenska föremål, liksom i biblioteksavdelningen böcker, skrifter och arkivalier rörande estlandssvenskarna.

rige", "Att leva med sin rastlöshet" och "Vi har kommit för att stanna". En annan intressant rubrik – som också Hans-Göran Franck nämnde i sitt invigningsanförande – lyder: "Om alla utvandrare från Sverige skulle komma tillbaka blev vi 16 miljoner".

Ett litet antal föremål, som en flyk-

ting kunde ha med sig, finns också till beskådande. Det är bland annat fiskeredskap, symaskiner, dagböcker och kalendrar.

Gör ett besök på Nordiska Museet! Skriv ned Dina minnen och sänd in dem till Kustbons redaktion!

Thomas Lorentz

landssvenskar i Roslagen in både i ett historiskt och geografiskt sammanhang. Där skildras både estlandssvenskarnas historia, flykten från Estland, ankomsten till Sverige och bosättningen i Roslagen. Där finns också utdrag ur många intressanta intervjuer, som Kristina Rosen gjort med estlandssvenskarna i Roslagen. Låt mig bara ge ett exempel: "Jag trivs ju med sjön. Jag brukar säga: Jag är född med fötterna i vattnet och där skall jag vara. Det är ju därför också som vi vill vara på Singö, att man ser vatten och man ser skogen och man kan gå ut och fiska".

I de avslutande kommentarerna berör också Kristina Rosen de identitetsproblem som många estlandssvenskar upplevde vid ankomsten till Sverige. Under rubriken "Återkomsten till Sverige" citerar hon en estlandssvensk som säger: "Vi bevarade svenskheten hela tiden ända tills vi kom till Sverige, då var vi utlänningar. "Många av oss känner säkert igen sig i den upplevelsen, vi betraktade oss som svenskar som "kom hem", men vår omgivning

hade inte alltid förståelse för den uppfattningen.

Den officiella svenska politiken gick ut på att så snabbt som möjligt integrera och assimilera estlandssvenskarna i det svenska samhället. Det ingick redan i Rågökommitténs direktiv 1940 att "vidtaga erforderliga åtgärder att genom arbetsanställning, jordbruk, fiske eller annat sätt bereda estlandssvenskarna sådan försörjning att de inordnas i det svenska samhället". Många estlandssvenskar har härigenom fått ett annat problem med sin identitet. Vad innebär det att vara estlandssvensk i Sverige? Kristina Rosen avslutar sin mycket läsvärda skrift med följande konstaterande: "Syselsättningen inom fiske, sjöfart och mindre jordbruk i skärgården innebar förmodligen ett mer småskaligt levnadssätt där delar av den estlandssvenska kulturen i viss mån kunde fortleva. Livet på skärgårdsön förflöt därför mycket i gamla spår fast man nu befann sig på västsidan av Östersjön". Men man kan fråga sig om det egentligen har gått att beva-

ra den estlandssvenska kulturen och dialekterna.

De flesta estlandssvenskarna levde ett relativt anonymt liv i Sverige ända fram till 1988. När gränserna öppnades igen och det åter blev möjligt att besöka Estlands svenskbygder upptäckte massmedia att det faktiskt fanns några estlandssvenskar som "övernivå" i Estland. Därigenom uppstod också ett intresse för den estlandssvenska folkspillran i Sverige. Detta har gett oss en ny medvetenhet om vår identitet, som just estlandssvenskar. Hembygdsföreningar har bildats och bedriver en livaktig verksamhet och ungdomsföreningen blomstrar.

Vi vill med vårt jubileumsfirande "50 år i Sverige" påminna oss själva och vår omgivning om våra rötter, vår kultur och våra traditioner. Vi vill även hos den andra och tredje generationens estlandssvenskar skapa en samhörighet och en gemenskap, en medvetenhet om ett gemensamt kulturarv. Vi vill kunna känna stolthet över att vara estlandssvenskar.

Sven Salin

Nargö gamla kapell och skola

Tillbakablick på Nargö skola, lärare och målsmän

FÖRSTA DELEN: *De rikssvenska lärarmissionärernas tid*

Den nyutkomna boken om Estlands Svenskar ställer ett synnerligen rikhaltigt, värdefullt och intressant material till vårt förfogande och belyser på ett väldokumenterat och sakligt sätt olika sidor av våra förfäders liv och leverne.

Ofta låter författaren gamla urkunder, brev och andra dokument ge oss förstahandsinformation om vad som försiggått, om sådant som vi kanske har hört berättas för länge sedan, eller har ett svagt minne av, eller också sådant som fallit i glömska. . .

I olika avsnitt i boken förekommer beskrivningar av grundandet av folkskolan på Nargö, dess lärare och deras förhållande till öborna. För mig, liksom för de flesta av dagens nargöbor som endast haft ytlig kännedom om händelseförloppet genom hörsågen, ger boken en oväntad, mustig och livfull bild av det som verkligen ägde rum. Eftersom det i år har förflutit ett halvsekel sedan skolan för alltid slutade sin verksamhet kan det vara på sin plats att göra en sammanfattning av dess öden.

Undervisning i Mariakapellet

Någon gemensam undervisning förekom inte på Nargö förrän den av Fosterlandsstiftelsen i Sverige utsände lä-

rarmissionären Petrus Bergsten anlände till ön i september 1874. Han satte i gång med undervisningen i det relativt nybyggda Mariakapellet, men tydligen blev det, när yttertemperaturen sjönk, besvärligt att hålla värmen i det relativt höga kyrkorummet, varför Bergsten hyrde in sig hos en änka som bodde på andra sidan vägen. Enligt missionärens uppgifter hade hon åtta barn, men enligt hennes egna beräkningar var det tio.

Hon hette Anna Elisabeth och hade fyra år tidigare mist sin man, min farfars far Mathias Schmidt, som i den till gården hörande smedjan hade fått en ärgig kopparflisa i tummen och inom kort dött av blodförgiftning, 49 år gammal. Anna, som då var 39 år gammal, blev änka med nio barn jämte den tionde, som föddes tre månader efter faderns död. Tydligt är, att hennes beräkningar vad gällde barnens antal, stämde. De två äldsta var dock icke längre i skolåldern, vilket kan vara orsaken till den från läraren stammande uppgiften.

Anna var född i granngården som kallades "Lasos" efter Lars Jürgenson, Annas farfar, som härstammade från Dagö. (När nargöborna efter flykten till Sverige 1944 fick kännedom om dagösvenskarnas utvandring till Gammalsvenskby i Ukraina år 1781 antog man allmänt, att Lars Jürgenson hamnat på Nargö i detta sammanhang. Uppgifter som kommit i dagen på sistone visar dock, att Lars föräldrar, Lund Jeran Hansson och dennes hustru Kay-bapella Birrit Magnusdotter samt deras barn var bosatta i Kiertell på Dagö 1769 samt att Jeran Hansson år 1775 bodde på Nargö.)

Annas far tog i samband med 1834 års namnförordning efternamnet Freiberg. Hon uppfostrade sin stora barnaskara i Herrans tukt och förmaning. Ingen fick sätta sig till bords förrän hon läst bordsbönen:

Gud med ett nödortfigt spis,
Du oss styrker här i livet.
Låt oss njuta vad Du givit,
måttligt och Ditt namn till pris!

Senare kallades hon allmänt "Smits Gråso" (av Grossmutter, mormor på tyska). När det blev läggdags brukade hon kommendera: "Bis barnena himma å egna barnena ti såva!"

Bergsten hade från början 45 elever, så det var tydligen ganska trångt om sa-

ligheten i den Schmidtska storstugan – även om sju av eleverna var barn i huset. Enligt Bergsten kände ingen, då skolan började, med säkerhet ens bokstäverna, fastän somliga var mellan 16 och 17 år gamla. Det kan mycket väl ha stått så illa till med läskunnigheten på ön. Men det kan också tänkas, att lärarmissionären överdrev en aning för att framhålla de svårigheter han hade att brottas med samt värdet av sin egen insats. Annars var det så, att änkan Annas äldste, då 22-åriga son hade gått i en tyskspråkig skola i Reval och behärskade svenska, estniska, tyska och ryska i tal och skrift. Fast han hörde kanske till undantagen . . ?

Men trängseln i skolsalen blev inte långvarig. Man ansåg tydligen, att hade man nu fått en lärare, så skulle man också ha en ståndsmässig skola; nargöborna gick man ur huse och högg timmer, den 17 december, mitt i smällkalla vintern, lades de första timmervarven och den 14 februari kunde man resa sparrarna på det nya skolhuset i vars ena ända man hade inrett bostad åt läraren. Skolhuset byggdes intill Mariakapellet. Det var tydligt, att man inte sparade någon möda för att få den nya skolan att fungera på ett tillfredsställande sätt, samt att man var mån om lärarens trivsel.

”Tionde” till skolläraren

Det verkar, som om man till att börja med hade lyckats med sina ansträngningar. Bergsten spelar gitarr på ungdomarnas sammankomster, men han känner sig ensam under de långa, kalla vinternätterna. Han ber Fosterlandsstiftelsen om tillstånd att resa till Sverige för att gifta sig; tillståndet beviljas och på sensommaren 1875 återvänder han till Nargö åtföljd av hustrun Gustawa.

Man skulle kunna tro, att Bergsten nu var nöjd med tillvaron och kunde inrikta sig på att bibringa nargöbornas ungar den lärdom de så väl behövde. Han hade en årslön av 400 rubel och om man gör en jämförelse med de estniska lärarna, vars inkomst var 100 rubel om året, kan man med fog anse, att han var väl betald. Han fick kostnadsfritt disponera bostad och bränsle eftersom varje nargöbo som stod i tur att lotsa in ett fartyg hade åliggandet att till skolan överlämna en halv famn (omkr 1 kubikm.) ved till skolan och 2 pud (ca 32 kg) hö till läraren. Detta kunde utgöra en ansenlig mängd, så skolläraren behövde inte frysa. Dessutom kunde han hålla sig med egen ko, eller lämna hö i ersättning för mjölk, smör och kött.

Frid och fröjd ser ut att ha varit förhärskande under det första året. Nargöborna var i allmänhet troende och

Änkan Anna Elisabeth Schmidt.

Bergsten konstaterar, att ”Mina kära Nargenser tro sig vara mycket gudfruktiga”; han skriver om skolbarnens ”flit och välförhållande” och kyrkoherde Mozelli uttalar i missionstidningen sitt tack för skolverksamheten på Nargö.

Bergsten hade bytt namn

Tyvärn låter sig Bergsten inte nöja sig med detta. Redan vid inskrivningen i Fosterlandsstiftelsens seminarium bytte han ut sitt dopnamn Per mot det mer prestigefyllda Petrus och ger därigenom en föraning om ambitionerna som en frälsare ute på fältet. Och vårvintern 1877 kan han äntligen rapportera om en väckelse. Och det är ett aggressivt budskap som Bergsten förkunnar: ”Knappt någon får vara i fred i sina synder. ___ ”Tror du på Jesus? Vänd om eller dö!” Men nargöborna är inte

Familjen Schmidts hus i Ståorbien.

en färscock som blint låter sig ledas. De är självständiga och har egna synpunkter som de gärna framhåller. När så Bergsten anammar de Waldenströmska lärorna och vägrar ge nattvarden åt andra än dem som han själv frälst, är söndringen bland nargöborna ett faktum, han kommer på kant med en stor del av menigheten, men också med Fosterlandsstiftelsen och pastor Mozelli i Reval. Brevväxlingen mellan Mozelli och Bergsten ger en skrämmande bild av denne lärarmissionär som berusats av sin egen makt och helt har tappat koncepterna. Barnen på Nargö var kanske inte Guds bästa barn, även om läraren tidigare lovordat deras ”flit och välförhållande”; det torde också på den tiden ha varit ganska allmänt med handgripligheter från lärarnas sida gentemot motsträviga elever, men Mozelli beskriver, hur Bergsten får häftiga ursinnesutbrott då han hoppar och stampar, skriker och hötter med nävarna. Han drar 16-åriga flickor vid öronen så att blodet rinner, och driver ut hela klassen på skolgården.

Under sådana förhållanden vägrar några föräldrar att sända sina barn till skolan vilket medför, att Bergsten ålägger länsman (kommunäldsten) att driva in böter för olovlig frånvaro!

Till slut vägrar Mozelli att fortsätta polemiken och lägger ner pennan, vilket emellertid inte verkar återhållande på Bergstens fortsatta angrepp: Han beskriver, hur Mozelli en gång om året kommer till Nargö och håller en predikan av det mest vidriga innehåll, varefter det serveras nattvard åt uppenbara drinkare, svärjare, skökor och horkallar, orättfärdige, rövare, menedare och hädare.

Nargöborna är inte mycket värda i hans ögon, och han skrader verkligen

Nargöfamiljer under de svenska missionärernas tid:

"Lillängs-Kristian" Jürgenson f 1835, med hustru Maria f Berg, 1836 och sonen August f 1868 (Bilden tagen omkr. 1874).

Till höger "Männiko-Hindrek" Luther f 1828 med hustru Maria f Klaamas 1842.

inte orden. Det var säkert tur för honom, att öborna aldrig fick kännedom om brevets innehåll. Annars kanske han hade råkat ut för något obehagligt någon mörk höstkval, och ytterligare en våldshandling hade kunnat läggas till öbornas redan långa syndaregister.

Vare sig Bergstens uttalanden överensstämde med verkligheten eller inte, kan man emellertid lugnt utgå ifrån, att denne lärarmissionär till slut helt misslyckats med sin uppgift. Efter sju år på Nargö, där han blivit far till fyra barn, hemkallades Bergsten på sommaren 1881.

Falskhet, lögn och bedrägeri

Nargö blev utan lärare under nästa skolår, men söndringen bland öborna ser ut att ha hållit i sig. När den nye läraren, Carl A. Berg, i början av oktober 1882 landstiger på Nargö möts han av en friförsamling där den Waldenströmska läran är förhärskande. Dessa anser alla andra vara ogudaktiga och vill inte lyssna på Bergs predikningar. Han finner att allehanda synder och laster råder bland befolkningen samt att de utmärkande karaktärsdragen är falskhet, lögn och bedrägeri. Han beklagar, att han kommit till ön och upplever det förmodligen som ett lättnadens glädjebudskap när han på grund av förryskningen, år 1885, efter fyra års tjänst, får order att inom 24 timmar lämna landet.

Det anmärkningsvärda härvidlag är, att ingen av dessa djupa motsättningar och särskilt då Bergstens förfelade och otillräckliga insatser har levt kvar inom den annars så levande muntliga traditionen. I stort sett känner man endast

till att de första lärarna var utsända från Sverige, att de hette Bergsten och Berg, att skolan från början var inhyst i Schmidts storstuga, och att skolhuset blev färdigt år 1875. Kanhända har man under årens lopp gjort sitt bästa för att så fort som möjligt glömma och släta över detta i sig ganska sorgliga kapitel.

Därmed vill jag inte ha sagt, att denna epok gick nargöborna spårlost förbi, ty så var det inte. Läs- och skrivkunnigheten blev allmän, även om den kanske inte nådde några litterära höjder. Och eftersom undervisningen ägt rum på svenska, kom detta att medföra en allmän försvenskning, vilket kanske bäst kan tydas så, att tvåspråkigheten på ön blev i stort sett genomgående.

Änkan Anna Elisabeth, "Smits Gråso" som i sin ungdom under Krimkriget hade sett hur de franska sjömännen fångade grodor i 'läikon' (vattensamling), hade glädjen av att uppleva, att en av hennes söner genomgick utbildning i missionsskola i Sverige och senare sändes ut som missionär till Brasilien (där han dog i gula febern i Rio de Janeiro), samt att en av hennes döttrar gifte sig med en missionspastor vid namn Brandel och bosatte sig i Sverige. Själv fick "Gråso" vara med om evakueringen från Nargö 1914. Hon framlevde sina sista dagar på ett ålderdomshem i Reval där hon dog 1915, 84 år gammal.

Erik Schmidt

Jubileumsåret 1994

Boka redan nu midsommaren 1994

Alla är välkomna till estlandssvenskarnas 50-års (1944-1994) jubileumsfirande i Nuckö och Rickul med

- minnesutställning i Birkas folkskola 23/6 – 24/6
- minnesgudstjänst, kransnedläggning i Nuckö kyrka 24/6
- minnesutställning i Bergsby bönehus 25/6 – 26/6
- minnesgudstjänst, kransnedläggning i Rosleps kapell 26/6

Fullständigt program utkommer hösten 1993

I samarbete med

SAMFUNDET FÖR ESTLANDSSVENSK KULTUR
ansvarar

RICKUL/NUCKÖ HEMBYGDSFÖRENING

för jubileumsfirandet i Nuckö och Rickul.

"Jubileumsgruppen"

Lennart Strömkvist Tel. 08-739 17 78,

Bertil Nyman Tel. 08-580 370 49

Hans Pöhls sista år som medarbetare i "Kustbon"

I många år var Hans Pöhl medarbetare i "Kustbon". I januari 1930 avled denne estlands-svenskarnas store man. Eftersom jag i min ägo har 1929 års årgång av tidskriften kanske det kan intressera nutida läsare av "Kustbon" att jag här återger vad Hans Pöhl det året skrev och talade. En kungörelse om prästval och ett protokoll, fört vid sammanträde med föreningen "Svenska Odlingens Vänner" och representanter för stockholms-avdelningen av "Riksförbundet för svenskhetens bevarande i utlandet" har dock inte tagits med.

Lydia och Hans Pöhl. Fotot från slutet av 1920-talet.

Jag träffade Hans Pöhl, hans hustru och hans barn när jag som 19-åring första gången besökte Reval och mina förfäders hemvist Seffers-Hannas i Borrby på Vormsö. Mitt besök ägde rum i deras bostad i Sjömanshemmet i Reval (16/1 t.o.m. 5/12 1929). Många gånger senare sammanträffade jag med Lydia och barnen. De är nu alla döda.

Svante Jakobsson

16/1 1929

"Våra närmaste uppgifter

Vid ingången av det nya året har vi skäl att tala och överlägga om de uppgifter, som ligga oss närmast och som äro i viss mån av avgörande betydelse.

Våra skolor.

Folkskolan är en huvuduppgift och det gäller att lägga en fast grund, för densamma och i sådan utsträckning som våra svenska samhällen behöva. Om vi ock måste bekänna att våra skolreformer under de senaste åren, gått framåt med rätt stora steg få vi dock icke sluta ögon för de behov, som äro nödvändiga, ja, oundvikliga, för att fullgöra vårt skolprogram. Vad skolbyggnader, inredning osv beträffar så stå de flesta av våra svenska skolor långt efter sin tid, ja sämre än våra estniska och tyska grannars här i landet.

År 1930 skola alla folkskolor, enligt skollagen, vara sexklassiga och huru mycket behöva vi ännu ej göra för att i någon mån tillfredsställa kraven!

Vår svenska mellanskola, vårt gymnasium eller lyceum, har ännu ej kommit till stånd. Hindren äro många, men få ej avskräcka. Vårt svenska samhälle får ej slumrande stanna på halva vägen, – vi måste fram och få vår rätt. Ännu hjälpa vi så länge andra till bildning på vår egen bekostnad. Ett svenskt barn kostar staten jämförelsevis mycket mindre än de andra minoriteternas här i landet. Må det vara vårt mål att under innevarande år lösa denna vår skolfråga.

Birkas, vår folkhög- och lantmannaskola, arbetar nu det 9 året, och vi äro alla övertygade därom att den gör ett utomordentligt gott arbete och fyller, som landsbygdens praktiska bildningshärd, sin stora uppgift. Men ännu återstår mycket att göra för att säkerställa skolans framtid och att den måtte få bli en mönsterskola på området.

Med tanke på vårt folks framtid kan vi icke låta bli att väcka frågan om kolonisation.

I svenskbygden, i synnerhet på Wormsö och Nuckö-Rickholz, äro

möjligheterna till utkomst för många familjer och enskilda mycket små och begränsade. En del av den fria befolkningen måste söka sig utkomst på annat håll. Under sådana förhållanden äro många tvungna att resa ut för att söka utkomst på andra orter här i landet – och även utomlands.

I många avseenden är det en livsfråga att skaffa våra svenskar möjlighet till utkomst. Det får ske genom att grunda nya svenska småbrukarkolonier. Åt 100-150 familjer borde beredas en sådan möjlighet. Frågan får tagas upp på allvar och genomföras med statens hjälp. Möjligen kunna även andra källor anlitas. I svenskbygden finnes ej mera jord att fördela men icke så långt från våra gamla samhällen finnes ännu oodlad mark och mossar m.m., som kunde uppodlas och komma i fråga för nybyggen. En sådan åderlåtning av våra samhällen vill man ogärna rekommendera, men genom en ordnad kolonisation måste vår stam, och kan också, bevaras kulturellt och nationellt. Denna koloni finge blott bli en ny gren på det urgamla svenska stamträdet här i Estland. Denna fråga borde även under detta år energiskt diskuteras.

En viktig näringsgren för våra ö- och kustbor är fisket, som dock ofta icke kan giva den inkomst det borde giva.

Kurser för fiskare och våra hushållerskor borde ej få försummas. Birkas

folkhögskola gör nu i denna månad början med en sådan kurs. För att fisket kunde bedrivas med större framgång bör frågan om bildandet av fiskeribolag icke blott diskuteras utan realiseras.

H.P.''

23/1 1929

''Våra närmaste uppgifter. II.

Nargöfrågan.

Sommaren 1914, när världskriget utbröt, måste befolkningen på Nargö, inalles 415 personer, på ryska statens befallning lämna sina hus och hem, som de bebott i flera led, i århundraden och dra vind för väg.

Ön förvandlades till en fästning. Befolkningen måste söka sig utkomst på annat håll. Av Nargöborna bosatte sig en del i Reval, några flyttade till Sverige och Finland, och en och annan hamnade på landsbygden här i Estland.

Nargöborna voro till yrket fiskare och sjömän, varför lotsning av fartyg väsentligt bidrog till inkomsterna.

Ryckta från sina små boställen, från sina hem och hus, fick befolkningen slita mycket ont, och den ringa ersättning, som den ryska staten gav den för deras fädernegårdar, förvandlades under revolutionen till värdelösa sedlar. Så blev ett av våra livskraftigaste estlandssvenska samhällen ödelagt.

När tsarväldet under ryska revolutionen kullkastades, väcktes genast frågan om nargösamhällets återuppbyggande.

Frågan dryftades enligt de möjligheter, som kunde utverkas, och under den tyska ockupationstiden här 1918 samt något senare kunde en del familjer återvända till ön, och så finnas f.n. över 200 personer, något över hälften av den förra befolkningen, bosatta där.

Men huru annorlunda ter det sig icke nu på Nargö! Husen tillhöra staten, de förra ägarne få blott tillfälligt använda dem för hyra, arrendekontrakten förnyas blott ett år i sänder osv. Flera hus äro även förstörda, och i några hava främmande inflyttat. Flera gånger har frågan väckts hos myndigheterna att säkerställa Nargöbornas framtid, så att de må tillåta att igen mot skäligen ersättning bliva ägare till sina hus samt att de må få sina jordlotter tillbaka, men av olika hinder har frågan ej kunnat lösas.

Nu har svenska representanten framfört frågan till riksdagen och vi hava anledning att tro, att det klarnar i en snar framtid.

H.P.''

30/1 1929

''Våra närmaste uppgifter. III.

Ålderdomshemmet.

Med fattigvården är det illa beställt i våra svenska samhällen. Enligt den nu

gällande lagen måste varje självstyrelse sörja för sina orkeslösa och gamla medlemmar och staten giver vissa anslag för ändamålet.

I några städer och kommuner, där ålderdomshem uppförts, håller man på att lösa frågan på ett tillfredsställande sätt, men i de flesta samhällen ligger den ännu nere, och man försöker att hjälpa gamla och fattiga genom något litet anslag eller skickar dem från gård till gård, på roten.

Denna mycket bristfälliga hjälp som gives på detta sätt att man skickar en åldring från gård till gård, som det ofta sker i våra svenska samhällen på landsbygden, har sina olägenheter, som äro så välkända att de ej behöva närmare diskuteras.

Att upprätta ett ålderdomshem, gemensamt för alla våra estlandssvenskar, är ett trängande behov.

Att det är våra samhällens skyldighet att på ett värdigt sätt sörja för de hjälpbehövande, vill och kan väl ingen bestrida.

Detta vårt ålderdomshem torde få sin plats på Birkas ägor.

Med anslag av staten och understöd av våra församlingar och kommuner borde ett tidsenligt ålderdomshem kunna uppföras och underhållas.

Någon kunde möjligen opponera sig mot ett gemensamt hem av denna anledning, att en fattig åldring gärna vill sluta sina dagar i den by, resp. kommun, där han eller hon hör hemma.

Att så är fallet, vill ingen förneka, och om möjligheter beredas att så kan ske, är det väl och bra, men så ha vi så många som ej hava, och aldrig haft, något hem; under sitt hårda liv hava de vandrat bland främlingar, och vid sin levnadsafton stå de övergivna, bortglömda och lämnade åt sitt öde. Jag tänker här i synnerhet på våra fattiga i Reval, som så skingras både hit och dit, utan att det lyckas att få in dem på något av stadens eller statens fattighus.

Detta vårt ålderdomshem, med plats för 12-15 personer, kunde bliva en lugn tillflyktsort för de våra, som ej hava några andra försörjare.

Som vi erfara, så har vår svenska representant i riksdagen väckt frågan om statsanslag för vårt planerade ålderdomshem i finansutskottet. Våra egna

ovannämnda institutioner kunna ej i brist på medel, göra mycket och vi äro tvungna att även anhålla om privat hjälp.

Vem ger det första frivilliga anslaget för det blivande estlandssvenska ålderdomshemmet?

H.P.''

27/3 1929

''Han lever och du leva skall.

Jesus lever! Påskevangeliet är ett budskap om uppståndelse och liv. Jesus tågar fram som en segerfurste. Han är herre över döden och förgängelsen. Han är mäktig att säga till oss människor: ''Jag lever och I skolen leva!''

Livet är en oavbruten kamp mellan gott och ont. Av de många onda krafter, som vilja draga människan nedåt, äro de syndiga tankarna och begären inom oss, och de falska vännerna, ofta i fårakläder, som närma sig utifrån, de farligaste.

Huru många hava icke fallit offer för dessa och sedan fått släpa sig fram som syndens och lastens olyckliga träl, utan samvetsfrid och livsglädje. För sådana ter sig framtiden dyster och mörk. Andra hava ej någon särskild anledning att göra sig förebråelser, men känna sig dock mycket osäkra vid tanken på framtiden. Den tredje kategorin är varken kall eller ljum och bryr sig ej om att tänka på livets gåtor. Sådana bära slö- och likgiltighetens prägel.

Huru finna livets sanna lycka, glädje och frid? Detta lär oss påskevangeliet där vi möta Jesus personligen. Han kommer till oss med tröst och hopp, med löfte om hjälp och vägledning. Vilket härligt möte! Vilken glädjedag i ett människoliv, då man möter Jesus i hjärtat. Då är tron ej något yttre formväsende utan en praktisk kristendom, som förnimmes även i vår omgivning, i församlingen, i samhället. De yttre religionsformerna få då ej stå hindrande i vägen, då man samlas att utföra gemensamma uppgifter, och lösa de frågor, som föra mänskligheten mot ljus och lycka.

Må detta påskbudskap även höras tydligt och klart i våra Estlands-svenska bygder och sprida ljus och glädje i hem och hus, ja, i varje enskilt bröst.

NARGÖBOR

Erik Schmidt informerar om Nargös framtid
måndagen den 31 maj 1993 kl 16.00
i SOV:s lokaler Vikingagatan 25, Stockholm.

Välkommen att framföra dina åsikter.

Må den sanna tron förena alla till en syskonring, som ej brytes av annalkande yttre stormar, ty den som förtröstar på Jesu ord och vandrar i hans gemenskap

”Ej när förgänglighetens svall. Han lever och du leva skall.”

H. P.’’

24/5 1929

”Tack för trogen vakt!”

Riksdagsvalen äro över och svenskfolket har givit mig i uppdrag att vara dess representant i Republikens laggivande församling.

I den heta valkamp, som de estniska partierna höllo vid makt, hava de politiska partivågorna gått mycket högt och ofta hotat den lilla farkost, som haft Svenska Folkförbundet vid rodet.

Detta, att svenskarna höjde fredsfanan och slöto valblock med den tyska minoriteten i landet, ville många partier utnyttja och – i syfte att värva röster – skingra den svenska väljarskaran och strö den likt agnar för vinden.

Samtidigt som man anföll oss utifrån, bedrev man undermineringsarbete i de inre leden.

Trots alla dessa anfall har vårt ärliga och medvetna svenska folk hållit stånd

Estlandssvenska lärare samlade till konferens på Birkas folkhögskola 1928. På fotot finner man många av de estlandssvenska förgrundsgestalterna: Sittande som nr. 1 fr. v. Hans Pöhl, och som nr. 6 fr. v. Joel Nyman, i andra raden nr. 5 fr. v. Nikolaus Blees (signaturen N. B.). I tredje raden nr. 3 fr. v. Johan Nymann, nr. 5 fr. v. Anton Westerberg och nr. 2 fr. h. Alexander Samberg.

och i avgörandets stund samlats med överväldigande majoritet kring Svenska Folkförbundets vallistor.

Det svenska folket i Estland har igen visat prov på enighet och trofasthet, och sagt att det vill leva, som en svensk nation, som en svensk stam, som icke vill uppgå i främmande element.

Rätt och ordning har varit vårt valspråk och att välja den rätta vägen, som kulturellt, nationellt och socialt skyddar och leder vår svenska stam framåt, har varit, är och skall vara vårt mål.

Gud, som hjälpt oss genom så många tidens stormar, i revolutionens svallvågor och partipolitikens virvelvindar, har stått oss bi i vår ädla och rättvisa kamp.

Jag känner ett kärt behov att få uttrycka ett varmt och värdsamt tack till vårt Estlandssvenska folk för det stora förtroende det alltid bevisat mig personligen och vår svenska ledning i allmänhet.

Ett varmt tack till alla de ledande och trogna ombud i våra samhällen, till alla som med hänförelse samlats under svenskhetens fria fana, till alla som ryckt med de tvekande, och till varje enskild svensk man och kvinna, som hållit vakt kring den svenska härden!

Reval, den 22 maj 1929.

Hans Pöhl.’’

2/6 1929

”Konung Gustav V i svenska kyrkan.

Vid Hans Majestät Konung Gustaf V:s möte med svenskarna i Estland i Revals svenska kyrka den 27 juni 1929 höll

riksdagsmannen H. Pöhl, följande anförande:

”Eders Majestät!

På den svenska befolkningens i Estlands vägnar, har undertecknad den stora äran att hälsa Eders Majestät hjärtligt välkommen till detta åldriga tempel. Den svenska folkstammen här, ca 8.000 personer, som bygger och bor på de estländska öarna, på fastlandets nordvästra kust och i staden Reval, har vistats här i århundraden.

Denna befolkning, som genomgått många växlande och hårda öden, har alltid med största värdsnad och tillgivenhet blickat mot Sverige, som mot sitt uråldriga hemland, sin andliga moder.

I nöd och trångmål hava våra fäder, och vi, åtskilliga gånger förnummit moderlandets hjälpande hand.

De officiella och politiska band, som förenat Sverige och Estland hava brutit för länge sedan, men de kulturella hava hållit genom tiderna och knyts nu allt fastare.

När Estland blev en självständig stat, hava nyare tider randats även för oss estlandssvenskar och vi kunna friare utveckla våra fredliga kulturella strävanden, som avse den svenska folkstammens bevarande och förkovran.

Vi vilja vara trogna och goda medborgare i det land där vi bygga och bo och fått hemortsrätt, men samtidigt bevara vårt modersmål, vår stam, vår nationalitet.

Det kulturella arbetet har koncentrats i föreningen Svenska Odlingens Vänner. Nämda förening har också grundat och leder arbetet i Birkas folk-

hög- och lantmannaskola på Nuckö – gemensam bildningshärd för våra estlandssvenska ungdomar.

Utom anslag från estländska staten till lärarelöner, har Sveriges regering och riksdag, genom Eders Majestäts nådiga gillande, givit skolan det stöd, som varit och är av största betydelse för dess verksamhet och bestånd.

Hösten 1931 hoppas vi, ehuru den ekonomiska sidan av saken kanske icke blir så lätt att ordna, även kunna öppna ett svenskt gymnasium.

Jag ber Eders Majestät genom mig mottaga de tillgivnaste, trognaste och tacksammaste hälsningar, som komma från de estlands-svenska hemmen, – från de hem där kampen för svenskhetens bevarande bedrivs i ädla syften, och där mödrarna och fäderna känna det som sin heligaste plikt att lämna det i arv åt sina barn.”

1/8 1929

”Johan Nymann 70 år.

Den 2 augusti fyller kantor – organisten och f. d. folkskolläraren i Nuckö Johan Nymann 70 år.

I estlandssvenskarnas allmänna kulturliv intager jubilarerna en av de mest framskjutna platserna, ty han har varit och är en svensk kulturbärare i ordets bästa mening: Anspråkslös och tillbakadragen, men på samma gång hjärtvinnande och trogen i alla öden har han stått på sin plats.

Om sina egna levnadsöden säger jubilarerna bland annat följande:

’Jag föddes i Klottorp, Nuckö för-

samling, den 21 juli (2 aug.) 1859. Min far var en s. k. ”bakomman”, husbondens bror och dräng som hade på sin lott att fullgöra dagsverken på herrgården o. s. v. Redan vid 7 års ålder började jag gå i vall med kreaturen, vilket fortgick t. o. m. 14:e året, således hela 7 somrar, också ett rekord. Redan tidigt väcktes min läslust, så att jag nästan på egen hand lärde mig läsa utan andra böcker än Nya testamentet och psalmboken. Inga skolor funnos än, men när jag var 8 år, grundades en skola i Dirslätts by i en ria, och då var jag ännu för ung att bevista densamma, så gärna jag än ville lära mig skriva. – Under tiden hade ett skolhus uppförts i Sutlep på gamla krogens plats och där intogs jag vid 10 års ålder, ett år tidigare än lagen fordrade. Vid 14 års ålder intogs jag i det nygrundade Paschleps svenska seminariet, där missionär Thorén anställdes som lärare. Efter slutad kurs dec. 1876, vistades jag ännu vid skolan till hösten 1877, då jag vid 18 års ålder kallades till lärare i Paschleps folkskola och därifrån i februari 1880 till andre lärare i Paschleps seminarium; senare, då Thorén av sjukdom ej mera deltog i undervisningen, blev jag förste lärare i hans ställe till december 1882, då seminariet stängdes. År 1883, antog jag kallelse till lärare i Odinsholms nygrundade folkskola, där jag tjänstgjorde som lärare och föreläsare i kappellet till d. 1 april 1893, varifrån jag åter kallades till kantor – organist på Nuckö och skollärare i därvarande folkskola, vilket senare ämbete jag

Den första årskullen i T. E. Thoréns seminarium på Nuckö i mitten av 1870-talet. Thorén sittande i mitten. Stående bredvid honom Johan Nymann och sittande t. v. Johan Hammerman. Stående som nr. 3 fr. v. Johan Lindström.

nedlade i febr. 1925, då jag blev pensionerad.

Vad nu angår min andel i svensk-arbetet, så är därigenom ej mycket att säga: har dock varit med från början.

Min andel i arbetet bestod och består merandels ännu i det tysta, i personliga samtal med att upplysa om arbetets ändamål och värvandet av medlemmar och nu, sedan arbetets tyngdpunkt i Nuckö blivit förlagd till Birkas och allt går i fortare tempo, kännes mitt samvete mindre förebrående, ehuru jag fortfarande vill draga mitt strå till stacken.

Jag har ej utträtt något synnerligt och hur glad vore jag icke, om jag lik Johannes Döparen kunnat vara en ropandes röst i öknen, med ena foten i den gamla och den andra i den nya tiden och att jag, när unga krafter stå eller borde stå till förfogande, med honom kunde säga: ”Han måste tillväxa, men jag måste avtaga”; min tid är, lik hans, snart slut och något annat än en sådan ropandes röst har jag icke varit eller velat vara.’

På sjuttioårsdagen gå till jubilarerna tacksamma välgångsönskningar från när och fjärran. Må det unnas honom att ännu länge få verka i våra gemensamma intressen.

H. P.”

30/8 1929

''Johan Larsson Hammerman död.

Den 22 augusti avled i sitt hem i Kärrslätt, Wormsö f.d. folkskolläraren Johan Hammerman. Den hädangångne var född på Wormsö d. 1. okt. 1851, förlorade vid 6 års ålder sin ömma moder och fick tidigt göra bekantskap med kampen för tillvaron med att arbeta i farfars smedja m.m.

Sin första undervisning fick han av dåvarande kyrkoherden Petersson genom att besöka skolan på prästgården en dag i veckan från 10 till 14 års ålder.

Efter genomgången kurs vid seminariet i Paschlep 1873-76 anställdes H. som lärare vid skolan i Kärrslätt, där han troget tjänstgjort i 25 år, d.v.s. till 1901, då ryska språkets införande i skolorna tvang många goda arbetare ur ledet. Hammerman var icke blott verksam som en god skolman, utan arbetade med i den svenska kulturella och andliga odlingens olika grenar. Var samtidigt söndagsskollärare, predikant och ledde sången i bygden. 'Min längtan var att få giva upplysning åt vårt folk', säger H. själv i sin levnadsteckning. Som en hedersman av den gamla stammen ägde han ock folkets fulla aktning och förtroende.

Frid över hans minne!

H. P.''

19/9 1929

''Johan Johansson Lindström död.

Den 11 sept. avled i sitt hem i Hapsal f.d. folkskolläraren Johan Lindström. Med den hädangångne har igen en av våra första kulturbärare gått ur tiden.

J.L. föddes på Hindersgård, Borrbj, Wormsö d. 13 aug. 1854. Erhöll sin första undervisning i 'Härbergets' (pastoratets) folkskola. Genomgick 1873-76 seminariet i Paschlep och anställdes hösten 1877 som lärare vid den nygrundade folkskolan i Sviby. Efter 11 års framgångsrikt arbete måste J.L. till följd av russificeringen som den grekisk-ortodoxa kyrkan bedrev, genom att både locka och tubba folket till sig, nedlägga arbetet efter vårterminens slut 1888. J.L. verkade samtidigt även som predikant och söndagsskollärare. Ävenså var den avlidne en av dem som bildade den första sångföreningen på Wormsö. J.L. säger själv om sina livsöden: 'Arbetet bedrevs med liv och lust och bar god frukt, men denna sköna plantering uppryckte ryssarna med rötterna'. Skolhuset blev salt, och J.L. bosatte sig i Hapsal. Som energisk och företagsam man skaffade J.L. uppehälle åt sig och sin talrika familj som sjöfarare.

Hösten 1919 kallades J.L. ånyo till lärare för Borrbj folkskola på Wormsö, där han arbetade till julen 1921 och

måste denna gång för alltid lämna lärarekallet till följd av dålig hörsel.

Genom sparsamhet och idogt arbete hade J.L. kunnat skaffa sig en liten villa i Hapsal, där han nu i all stillhet slutat sina dagar.

Den avlidne som alltid, efter bästa förmåga, bistått landsmännen härute bevaras i tacksamt minne.

Sov i ro, du trogne kämpe! H. P.''

31/10 1929

''Svenska dagen.

Den 6 november samlas svenskarna jorden runt kring hjältekonungen Gustav II Adolfs minne. Denna dag har blivit för svenskarna en nationaldag.

Den kringspidda svenska stammen har all anledning att samlas, att stärka stambanden, och att känna sig som en stor familj, vars medlemmar äro beredda att hjälpa varandra i nöd och lust.

Estlandssvenskarna utgöra en ringa del av den svenska familjen, och utan motsägelse, den som fått genomgå de hårdaste öden, och i följd därav i mångt och mycket blivit efter de bättre lottade stamfränderna. Den nya tid som randats för oss efter Estländska Republikens grundläggning, giver oss utvecklingsmöjligheter, men kräver även ett självmedvetet arbete i de kulturella, nationella, andliga och sociala frågor, som utgöra underpanten för den svenska kulturens bestånd och framtida utveckling även i vårt land.

Om vi förbliva trogna oss själva, vår stam, vårt språk, är framtiden vår.

Samhörighet och sammanhållning utgöra en bärkraft, som kan trotsa motgångar och svårigheter.

Må vi alltid, men i synnerhet på Svenska dagen, känna den inre styrka som ligger däri, att vi icke äro några få, spridda, ensamma och övergivna svenskar, utan medlemmar av en stark, livskraftig nation, som tryggt kan se mot framtiden. Må vi alla känna den lyftande tanke och förädlande kraft, som Svenska dagen medför.

'Upp och verka med all din håg,

Värna vårt språk och minne,

Ung och gammal, och hög och låg

Ene det svenska sinne!' H. P.''

31/10 1929

''Kyrkoherde John Klasson.

Den 19 d:s lämnade kyrkoherden J. Klasson Wormsö för att upptaga arbetet i en finskspråkig församling i Luleå stift.

Pastor J. Klasson, som utexamine-rats från Ev. Fosterlandsstiftelsens missionsinstitut och kallats hit genom S.O.V. för det svenska kyrkliga och kulturella arbetet, antog efter en kortare tids vistelse på Nuckö prästgård

och vid Birkas folkhögskola, den, efter kyrkoherde Malms frånfälle lediga prästtjänsten på Wormsö, till vilken tjänst han invigdes av H.H. Sveriges ärkebiskop Dr. N. Söderblom. Under sin tjänstgöring på Wormsö, omkring 8 år, har kyrkoherde Klasson som god predikant, praktisk organisator och människovän, varit av stor betydelse för det kyrkliga livet på ön. Genom hans förmedling, understöd från Sverige och gjorda insamlingar inom församlingen, har den ålderdomliga kyrkan undergått en grundlig renovering och fått nytt tak, prästgården nygestaltats, kyrkogården satts i behörigt skick, den sociala verksamheten utvecklats o.s.v. Wormsö kooperativa förening har i pastor Klasson haft en ledande kraft och mångårig ordförande.

När pastor Klasson upptog arbetet härute, gingo dyningarna efter revolutionens svallvågor, som även omgestaltat en väsentlig del av den kyrkliga organisationen och minskat kyrkans inflytande, ännu rätt högt, men kyrkoherde Klasson förstod att under dessa förhållanden leda församlingens liv i de spår som fört den ev. lutherska kyrkan dominerande fram.

Vi kan ej förtiga, att den medvetna majoriteten av vårt svenska folk, som, i betraktande av vårt av ödet bestämda läge, ställning och framtid, ej kunnat och kan gilla den internationella åsikten i politiska och nationella frågor, fått delvis gå på en annan väg än kyrkoherde J. Klasson, under den senare tiden inslagit, men detta förhållande borde ej få hindra oss estlandssvenskar att uttrycka till honom vår aktning och hjärtevarma tack för det goda han velat och åstadkommit i det kyrkliga livet.

Fru Agnes Klasson, som troget stått vid sin makes sida i det kyrkliga arbetet och alltid med största välvilja även deltagit i det svenska kulturella och sociala arbetet, har genom sitt uppriktiga äkta svenska sinne och vänsälla väsen förtjänat allas aktning och tillgivenhet.

Vid Agnes och John Klassons avresa från Estland få vi estlandssvenskar säga dem ett uppriktigt tack för det de gjort och åsyftat för landsmännen härute och önska dem lycka och framgång på det nya arbetsfältet.

H. P.''

14/11, 28/11, 5/12 1929

''Tänk på sjömännen!

Julen nalkas och må vi därför tänka på dessa våra söner, bröder och familjemedlemmar, som hava att fira denna glädjens och fridens högtid fjärran från hemmet, ofta i främmande land.

Må vi hjälpas åt att bereda julglädje åt dem!

Som lämpliga gåvor anhålles tack-samt om stickade yllesaker: halsdu-

kar, strumpor, vantar, o.s.v. Gåvorna, som lämpligast kunde förses med en hälsning från givaren, ett bibelspråk, o.dyl., mottagas tacksamt till d. 10 december av kyrkoherde Nilsson, Vormsö, prosten Tannebaum, Nuckö, och missionspastor Rydén, Rickholz, Nuckö, för vidare befordran till Sjömanshemmet i Reval. I Reval mottagas gåvorna å Sjömanshemmet.

Å Estländska sjömansmissionens vägnar;

*H. Pöhl,
Föreståndare''*

I nr 2 av "Kustbon" 1930 skrev signaturen N. B. följande dödsruna:

24/1 1930

"Hans Pöhl död.

Kustbon kommer denna gång med ett sorgebudskap, som på det djupaste rör icke blott närmaststående utan alla estlandssvenskar och vida kretsar i utlandet. Vår högtuppskattade förkämpe och den svenska rörelsens föregångsman m.m. Hans Pöhl har den 22 dennes kl 9,30 e.m. skattat åt förgängelsen. En elak angina, som gav upphov till blodförgiftning, ryckte vännen Pöhl bort från de levande — han dog på Diakonissanstalten här i Reval. Vid båren stå sörjande den kvarblivna änkan fru Lydia Pöhl, f. Lindström, och 5 barn, av vilka sonen Hjalmar besöker högskolan i Dorpat och dottern Ingeborg är anställd vid Birkas folkhögskola — 3 barn äro ännu omyndiga och besöka skolan — samt många andra släktingar och en stor vänkrets. — Svenskestland har djup sorg! Förlusten är verkligen mycket stor för oss i alla avseenden.

Herr Pöhl var den egentliga upphovsmannen till den svenska nationella rörelsen här ute, som kan sägas räkna sin början från 1898, ungefär samtidigt då lektor Pöhl — då helt ung — började sin lärarbana på Nuckö. Herr Pöhl, i vars barm ett varmt hjärta klappade för allt det svenska och i synnerhet för de efterblivna landsmännen här ute, brann av iver att med alla till buds stående medel få väcka våra estlandssvenskar till självmedvetande om sin nationalitet.

För att väcka svenskarnas intresse började herr Pöhl sitt arbete för den svenska saken med att skaffa svensk litteratur och inrätta svenska lånebibliotek i svenskbygderna. Detta lyckades genom goda vänners förmedling i Sverige, med vilka herr Pöhl trädde i förbindelse.

Den tiden levde vi som ryska medborgare under mycket stränga politiska förhållanden. Det var icke lätt att få någon organisation till stånd. Först 1903 lyckades man, tack vare herr Pöhls åtgärder, med honom som ordförande

grunda en nykterhetsförening på Nuckö, vilken då även hade till uppgift att tillvarata svenskhetens intressena och stå som ett skydd bakom biblioteken, som hotades att indragas av myndigheterna. Idén att få till stånd en större sammanslutning av alla i Estland boende svenskar — en tanke som herr Pöhl länge närde — kunde först 1909 förverkligas, då föreningen "Svenska Odlingens Vänner i Estland" grundades. Denna kulturförening stiftades bl.a. med tanke på att söka öppna en svensk folkhögskola, en plan som först då vi blevo fria estniska medborgare 1920 med tillhjälp av estniska staten och Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet kunde realiseras. Sedan har genom herr Pöhl även en politisk förening, Svenska Folkförbundet, kommit till stånd. I båda dessa föreningar satt lektor H. Pöhl som ordförande, för att nu icke tala om svenska kyrkorådet i Reval och andra organisationer i landet, där han var ledare. Det bleve för långt att här i detalj skildra allt vad lektor H. Pöhl varit och gjort. Svenskheten har han helt offrat sig för under det han fått söka utkomst på annat håll.

Herr Pöhl har även haft viktiga officiella uppdrag sig anförtrodda inom den estniska republiken. Han var estlandssvenskarnas representant och riksdagsman i nationalförsamlingen och första riksdagen, numera riksdagsman i IV riksdagen. Att rättigheten för folkminoriteterna att organisera sig till kulturell självstyrelse stadgades i grundlagen ha vi att tacka Pöhls energi för.

Hans Pöhl är född i Nuckö den 15 (3) augusti 1876. Avlade efter genomgången folkskola i Sutlep, ryska ministeriumskolan i Hapsal och pedagogiska kurser i Hapsal och Reval, folkskollärareexamen 1897, samt efter fortsatta studier i Oxford och Cambridge Gorr. College, gymnasiallärareexamen i Petersburg 1912.

11 år har han tjänstgjort som lärare på Nuckö: Österby, Höbring. Kallades 1903 till föreståndare för sjömanshemmet som sjömansmissionär i Reval. Är från år 1909 anställd som lektor vid staden Revals handelsskola och kommersgymnasium.

Med dessa ord vill jag avsluta denna korta skildring av Hans Pöhl och hans livsverk. Svenskheten har varit hans käraste livsuppgift, och han var den förste förkämpe för svenskhetsarbetet i Estland. På honom berodde så mycket. Han var dessutom den präktigaste människa man kan tänka sig. Därför är också den allmänna saknaden stor.

Hans Pöhls ljusa minne lever dock, och det sporrar oss att fortsätta arbetet.

Frid över hans minne! N. B. ''

5/2 1930

Lektor Hans Pöhls jordfästning.

Jordfästningen av lektor Hans Pöhl ägde rum som bekant söndagen den 26 januari i Svenska S:t Mikaelsskyrkan i Reval.

Akten förrättades av prost H. Engström. Redan en god stund innan akten började var det äldriga templet fyllt till sista plats.

Riksdagen representerades av talmannen Einbund och regeringen av minister Hünerson; dessutom hade infunnit sig representanter för olika organisationer.

Efter jordfästningsakten följde en synnerligen rik blomsterhyllning och flera tal höllos. Särskilt må märkas talmannen Einbund, som talade synnerligen vackert och med bärande stämma om den avlidnes stora förtjänster vid uppbyggandet av den estniska staten.

Därefter framförde min. Hünerson regeringens avskedshälsning och tack för trofast arbete. Därefter talade en mängd representanter för olika organisationer, bland vilka särskilt må nämnas Herr. M. Westerblom, som nedlade S.O.V:s krans, Tysk-svenska blockets representant hr Hasselblatt och repr. för Kristliga folkpartiet hr. Raudkepp.

Kransar nedlades av regeringen, riksdagen, S.O.V., Svenska folkförbundet, Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, S:t Mikaelsskyrkans kyrkoråd, Svenska kyrkans missionsstyrelse, Uppsala samt från skolor och privata personer.

Från kyrkan fördes liket till riksdagshuset och därifrån förbi Kommersgymnasiet, där den bortgångne under ett par decennier verkat som lärare, därifrån förbi hemmet till järnvägsstationen, varifrån färden anträdades till Hapsal.

Närmare beskrivning av fortsättningen, från Hapsal, återfinnes på annat ställe i detta nr.

20/2 1930

"Till alla och envar som visat deltagande i vår stora sorg vid min makes och vår faders bortgång framföres härmed vårt värdsamma och djupt kända tack för såväl all tröstande hägkomst som den rika blomstergården vid jordafärden.

*Lydia Pöhl
född Lindström*

Hjalmar Olof Ingeborg Ivar

Karin. ''

50 år i Sverige

– vägen till det
mångkulturella
samhället

Så lyder titeln på Nordiska museets nya utställning om invandringen i Sverige på temat kulturmöten, som invigdes den 28 januari och som pågår till den 26 september.

Kristina Rosen

En detalj som kanske kan vara lite extra intressant för alla estlandssvenskar är själva utställningsaffischen. Fotot som pryder affischen är taget i en ateljé i Tallinn på 1910-talet. Det föreställer syskonen Alfred, Fanny och Ruben Mattsson sittande i en kulissbåt. De tre syskonen var estlandssvenskar och födda på Nargö. Ruben Mattsson kom till Sverige 1944 och bosatte sig först på Fogdö och senare på Arholma där han bodde fram till sin död 1969. Så långt om fotot. Den estlandssvenska delen i utställningen består av ett personligt porträtt av en familj, flykten och lite om livet i det nya landet. Detta material bygger delvis på den dokumentation av estlandssvenskt liv i Roslagen, som Roslagsmuseet i Norrtälje genomfört. Därtill har Ingrid Lundberg, som ansvarat för utställningen på Nordiska museet, även samlat in nytt material, framför allt från Margit Rosen Norlins privata samling.

Tanken bakom utställningen på Nordiska museet var att fokusera på det individuella – att lyfta fram människan. Inte så mycket att visa varifrån flyktningarna/invandrarna kommit eller vilken etnisk tillhörighet de har – utan mer peka på mötet med Sverige och hur detta möte också gör invandrarens liv och erfarenheter till en del av Sveriges samtidshistoria.

Dessa tankegångar är genomgående i hela utställningen och så även i utställningskatalogen (som finns att köpa på

Nordiska museet för 40 kr). Där presenteras den estlandssvenska delen under rubriken "Två kuster men samma hav". Tillsammans med en kortare bakgrundshistoria och ett fotografi med motiv från fisket vid Roslagskusten, citeras Margit Rosen Norlin som avslutar: "Fyra veckor tog det, från det vi lämnade Nargö i Estland, till dess vi var installerade på Björkö i Roslagen, hos en familj som kommit före oss. Sen var det inget att vänta på, utan det var bara att komma igång med livet. I skolan gick det lätt. Halva klassen bestod av flyktningbarn. Och vi hade gått i svensk skola redan i Estland".

Vid premiärvisningen av utställnin-

gen talade bla Nordiska museets styresman Agne Furingsten och riksdagsman Hans Göran Franck. Förutom sång och musik fanns flera bokbord och förtäring. Det estlandssvenska bokbordet var bemannat av Annika Hamberg, Thomas Enggrön och Agneta Klitter. De hjälpte även till med att servera böckling och surlimpa medan undertecknad sprang runt och fotograferade tillställningen. Uppe på utställningsplanet fanns bla Ingrid von Sydow och Margit Rosen Norlin på plats för att svara på frågor. I vimlet syntes även Viktor Aman, Sven Svärd, Thomas Lorentz och Hugo Mickelin från SOV.

Ovan: Agne Furingsten, Nordiska museet, hälsade välkommen till premiärvisningen.

Th Margit Rosen Norlin visade och berättade uppe i utställningen.

Hälsningar från Ormsöungdomar som varit i Sverige

Mirjam:

... Vi hade önskat oss så att få resa. Vi åkte från Ormsö med buss till Tallinn. Där gick vi ombord och var snart i Finland, där jag inte heller varit förut. I Helsingfors gick vi till fisktorget. Där tänkte jag: så här kunde det se ut på Ormsö! Nästa dag gick vi ombord på Viking Line och där fanns så mycket att se att resan aldrig kändes långsam.

Nynäshamn är en vacker stad. Maten där var så god, särskilt efterrätterna.

Människorna tog så vänligt emot oss.

I Hembygdsföreningen gjorde man en insamling för oss och därav fick vi alla 100 kronor var. Jag köpte skor för pengarna. Det var en vacker resa, precis som en dröm.

Kärt:

... När vi kom iland så mötte oss farbror Nils. Tant Katarina bjöd hem oss alla till Norrtälje på te. Sen åkte vi mot Nynäshamn. Vi var trötta och somnade

i bussen. Plötsligt ropade någon "Det lyser i kapellet"! Där väntade oss tant Margit och tant Ellen med varm soppa.

Nästa dag åkte vi till Stockholm. Där fanns många broar. Jag tyckte särskilt om rulltrapporna och dörrarna som öppnades av sig själv.

På lördagen träffade vi f.d. ormsöbor. Dom var lika många som dom som nu bor på Ormsö!

På kvällen gick vi på konsert i Globen. Jag har aldrig varit i en så stor sal förut. Inte hade jag heller kunnat föreställa mig det som jag fick se där. Otroligt hög ljudnivå, alla skrek och slängde papper. Jag tyckte bäst om Petra-gruppen.

På söndagen var det gudstjänst i kapellet. Lite darriga var vi nog, för vi hade inte kunnat öva så mycket. Men jag tror att det gick rätt bra. Jag tyckte mycket om gudstjänsten. Efteråt gick vi ut på klipporna. Det var fantastiskt roligt och en vacker natur.

Andra:

... Det här var den trevligaste resan i hela mitt liv. Genast när vi kom i land

En hälsning från Canada

Härmed vill redaktionen framföra Edvin Talbacks julhälsning till alla estlandssvenskar i Sverige, adresserad till SOV:s expedition. Edvin bifogade även en karta julfrimärken för att vi skulle få se att postverket i Canada valt Est-

lands jultomte som motiv. Texten i häftet berättar bla att Jöuluvanas återkomst 1991 var ett av de första glädjande tecknen på att Sovjets ockupation av Estland hade upphört.

Lotterivinster till årets hembygd dag

Med hembygd dagens lotteri hoppas vi få ett bra tillskott till SOV:s insamling för 1994 års jubileumsfirande.

Vi börjar redan nu ta emot lotterivinster av alla slag, även presentkort på olika varor. Det finns gott om utrymme att lagra vinsterna i lokalerna på Vikingagatan 25 i Stockholm i avvaktan på hembygd dag, som infaller den 28 augusti.

Om SOV:s medverkan behövs vid avhämtning eller dylikt, ring 08-32 48 78 eller faxa 08-33 05 42.

Ett varmt tack i förväg!

STYRELSEN FÖR SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Lennart Meri, president med estlandssvenska anor

Estlands president Lennart Meri har en del av sina rötter i Estlands svenskbygd, nämligen i Rickul och Klottorp. Lennarts morfar var Josef Engman 1860-1908 från Bergsby Marks och hans mormor Maria Brandt 1869-1915 från Klottorp. De flyttade från svenskbygden till Tallinn där deras 9 barn växte upp. Alice som blev mor till Lennart tillbringade ofta som ung sina somrar i Rickul. Alice gifte sig med Georg Meri och fick två söner; Lennart f. 1929 och Hindrek f. 1934. Innan Lennart blev president var han ambassadör för Estland i Finland, utrikesminister i Estland och innan dess sysslade han mest med filmning och författande.

*Inger Nemeth
fyrmaning med presidenten*

blev vi hembjudna till Katarina på kaffe. (Jag måste säga att det var väldigt goda kakor.)

Det allra skojigaste med den här resan var att alla tittade så väldigt på vår buss. Ja, det här var verkligen en mycket, mycket trevlig resa.

Merlin:

... Vi var inbjudna av församlingen i Nynäshamn, som är vår vänförsamling. Det var en fantastisk resa med stora båtar. Mest överväldigad blev jag att se den mäktiga konsertsalen i Globen, och hur de unga levde med i konserten. Ett stort tack till alla som tog emot oss!

Marge:

... För länge sen hemma igen är det trevligt att minnas resan till Sverige. Jag tyckte att det var så roligt att vi var väntade, när vi klev av båten. Nils Gärdström, Katarina Lindström och hennes syster mötte oss och den mörka och kalla kvällen förbyttes i ett varmt mottagande hemma hos Katarina.

Konserten i Globen blev för mig en omskakande upplevelse. Jag har aldrig varit med om något så stort.

En annan sak som är oförglömlig är den svenska naturen. Att få klättra i bergen och gå längs havet – vilken fantastisk bild!

Jag hälsar till alla som på ett eller annat sätt tog emot oss och jag tänker på er med tacksamhet.

Marju:

... och då vi inte ätit något på hela dagen, var vi rätt hungriga. Så ni kan tro att det smakade att bli överösta först med kakor och kaffe och senare med soppa. Och god mat fick vi varenda dag.

... jag försjönk ofta i tankar, särskilt i Globen, och undrade om det var sant det jag upplevde.

Inte var det bara för konserten vi åkte. Vi ville också själva förkunna Guds kärlek och nåd. Vid två tillfällen fick vi uppträda. Visst darrade vi men jag tror att det gick rätt bra. Jag tackar Gud för att vi blev så väl mottagna.

Hege:

... Det tilltalade mig att få träffa ormsösvenskarna på deras möte, dit vi var inbjudna.

... och att få gå på klipporna! Ja klipporna var fantastiska. Tack för gåvorna vi fick!

Triinu:

... I Globen fanns en stor sal, som rymde flera tusen människor. Även när man gick i korridorerna kunde man i TV-apparater se vad som hände på scenen. Jag tyckte bäst om sångaren Russ

Taff. ... ja vi blev mycket, mycket vänligt mottagna i Sverige.

Jaanika:

... Jag vill berätta vad jag tyckte mest om i Sverige. Först mottagandet. Sen tyckte jag om deras kyrka. Allt var så annorlunda mot hos oss här på ön. Så tyckte jag mycket om gudstjänsten och om festen i Globen. Jag gillade när dom sjöng och publiken fick svara. Där fanns också väldigt god glass att köpa.

Tack för allt!

Ormsö hembygdsförening

Årsmöte och information i Rågsveds folkets hus den 25 april 1993 kl 12.00-17.00, skriftlig kallelse utsändes till medlemmarna. Pg 635 13 76-6, medlemsavg för 1993 150:–.

Styrelsen
gm Lars A Lindström

Inkvartering på Ormsö

Om det är några som vill åka till Ormsö sommaren 1993 och vill bo privat kan jag ta emot 4-5 personer (frukost serveras).

Kontakta per brev eller telefon
0097-01447 92347

Jonne Berggren	Även
Hullo	Valvi Sarepuu
Vormsi	kan ta emot
Läänemaa	anmälan
Estland	

Republiken Estlands 75-årsdag

– 24 februari 1993 – firades sålunda

I Estland, Tallinn

24 februari "enkelt och värdigt". Flaggan hissades i Pikk Herman. Gudstjänst hölls i Domkyrkan. Parad på Frihetstorget. Konsertakt i "Estonia". President Lennart Meri höll mottagning.

I Sverige, Stockholm

21 februari i Konserthuset med högtidssammankomst. Estniska studentkårens representant Karin Maandi hälsningstalade. Högtidstalare var svenske statsministern Carl Bildt och den nye estniska premiärministern Mart Laar. Båda ländernas nationalsånger sjöngs.

I den musikaliska delen uppträdde från Tallinn tenoren *Mati Palm* med *Peep Lassmann* vid flygeln. Lassmann framförde separat några pianostycken.

Körer: *Cantus Est* (tidigare Stockholms estniska ungdomskör), *Stockholms estniska skolas kör* samt *Förenade estniska körer i Stockholm*.

Dirigenter: *Dali Pung*, *Jaan Seim*, *Harri Kiisk* och *Lembit Leetmaa*.

24 februari i Stockholm:

Gudstjänst i Jakobs kyrka.

Dessutom har högtidssammankomster och gudstjänster i anslutning till 75-årsdagen hållits i bl a Göteborg, Borås, Alingsås, Halmstad m fl orter.

Hugo Mickelin

Estlandssvensk kultur i

Utvandrarnas Hus, Växjö

Under kommande sommar, från slutet av maj till slutet av augusti, kommer en mindre del av utställningarna i Utvandrarnas Hus att visa hur vi svenskar som bodde i Estland fram till 1944 levde. Med fotografier, kartor, kopior av dokument, hantverksprodukter av textilier och bruksföremål mm, kommer museet att försöka skildra vår historia, vårt sätt att leva och vår kultur.

De av Kustbons läsare som under sommaren besöker Växjö, rekommenderar jag ett besök på Utvandrarnas Hus.

Sven Svärd

Den nya regeringen i Estland

Den nya regeringen redovisades i föregående Kustbon. Under tiden har regeringschefen Mart Laar till sin ställföreträdare utnämnt utrikesminister Trivimi Velliste och reformminister Liia Hänni.

Som femtonde medlem i regeringen har president Lennart Meri på regeringschefens förslag utnämnt Jüri Luik som minister utan portfölj att leda Estlands delegation vid förhandlingar med Ryssland.

Egendomsreformen pågår segt och trögt.

Formellt är jorden alltså nationaliserad. Inga privatägare finns ännu och

ingen har fått kompensation eller annan ersättning.

Inget praktiskt har hitintills hänt. Ministern Liia Hänni (se ovan), som har varit med i egendomsreformens förberedande arbeten, har i december föregående år nämnt att reformen kommer att ta tre år att genomföra.

Enligt tidningsnotiser i Estland har 200 000 ansökningar kommit in. Alltjämt anländer ytterligare. I många ar-

kiv saknas kopieringsapparater. Nya lagar erfordras, såsom fastighetslag, lag om fastighetsregister, lantmäterilag (ägornas praktiska skiftande) och tvångsmässigt återtagande av egendom.

Därborta frågar man sig, vilket som är det primära, att få tillbaka jordegendom eller enbart byggnader (min fråga: hur många står kvar på sin gamla grund?).

Många frågor/problem är ännu olösta och svar får alla de ännu vänta på, som under senare hälften av år 1991 har ansökt om rätt att återfå något eller allt av det fäderneärvda i vår forna svenskbygd i Estland.

Förslag till förvaltningsreform

Reformiverns förespråkare, i första hand f.d. kommunalmanen från Otepää, nu riksdagsmannen, Jaanus Raidal, trycker på att Estland under år 1993 skall få en ny kommunalstruktur. Förslag: Fem storlän och sjuttiofem socknar/kommuner.

Ny kommunindelning

Genom kommunreformen i det fria Estland reducerades den 1 april 1939 antalet kommuner från 365 till 248. Antalet län 11 — ändrades ej.

De nya estlandssvenska kommunerna bildades enligt följande:

Nargö	(Naissaare)	— oförändrad
Neve	(Nõva)	— tid. Vippal och större delen av Neve
Nuckö	(Noarootsi)	— tid. Paskleps och större delen av Sutleps kommun
Ormsö	(Vormsi)	— oförändrad
Rickul	(Riguldi)	— tid. Rickul med delar från Neve och Sutlep
Runö	(Ruhnu)	— oförändrad
Rågöarna	(Pakri)	— oförändrad

Byn Korkis (Kurkse) ingick tidigare i Kloostri, vilken kommun fick det nya namnet Padise, då områden från Harju-Madise och Risti (Kors) inkorporerades.

Under kommunistregimen förvandlades år 1945 kommunalförvaltningarna till byråds-styre. 1950 slopades länen och kommunerna grupperades om till 39 landsråjonger. Allt detta blev halvfärdigt och haltande. 1963 fanns i Estland 15 landsråjonger.

Den östgräns mellan Estland och Sovjetryssland, som fastställdes i Dorpat-Tartu-överenskommelsen den 2 februari 1920, ändrade Sovjet den 23 aug. 1944. Estlands territorium reducerades med 2400 km². Nästan hela länet Petserimaa och tre kommuner i estniska Narvatrakten inkorporerades i Sovjetunionen. Nu hörs att "det lilla" Ryssland alltså vill behålla det Sovjet tvingat sig till.

Hugo Mickelin

Rågöföreningen

Den 1 december 1992 föddes Rågöföreningen vid konstituerande möte i Bredäng, Stockholm.

Föreningens ändamål är uttryckt så här: "Att upprätthålla och förstärka rågöbors och rågöättlingars band med Rågöarna. Att verka för rågöbors och rågöättlingars intressen och rättigheter, som kan anses vara gemensamma och är knutna till den tidigare hembygden i Estland. Att företräda de gemensamma intressena inför myndigheter och andra organisationer".

Medlemskap är öppet för rågöbor, rågöättlingar och deras familjemedlemmar. Men även övriga med anknytning till eller intresse av att verka för Rågöarna kan bli medlemmar. Deras medlemskap skall dock godkännas av styrelsen.

Den första styrelsen fick följande utseende:

Ordförande	Arnold Lindgren	vald på 2 år
Vice ordförande	Hjalmar Enggrön	vald på 2 år
Sekreterare	Aina Mählberg	vald på 1 år
Kassör	Herbert Stahl	vald på 1 år
Ombud för den yngre generationen rågöättlingar	Gun Pella	vald på 1 år

Suppleanter: Alice Wiklund och Nils Espling.

Valberedningen består av Karin Ericsson och Adele Svedberg. Suppleanter: Ragnar Rosenborg och Hjalmar Stahl.

Revisorer: Nils Sjölund och Irene Enggrön.

Suppleant: Sigfrid Österdal.

Inbetalningskort för medlemsavgiften har skickats till dem, som uppgett att de är intresserade att bli medlemmar. Medlemsavgiften är 100:— kr. per år.

Övriga, som inte fått inbetalningskort men önskar ansluta sig till föreningen, ombedes kontakta någon av styrelsen eller helt enkelt betala in medlemsavgift på föreningens postgiro 649 48 62-3.

Föreningens adress: Rågöföreningen

c/o Arnold Lindgren

Barnängsgatan 30

116 41 Stockholm

Telefon 08-643 15 76

ÅRSBERÄTTELSE

1992

över verksamheten inom
Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner
(SOV)

Per den 31 december 1992 hade föreningen 922 medlemmar
som erlagt sin medlemsavgift.

DÄRTILL KOMMER FÖLJANDE HEDERSMEDLEMMAR:

Viktor Aman (1982)	Maria Broman (1982)
Edvin Lagman (1982)	Hugo Mickelin (1982)
Elmar Nyman (1982)	Inga Bergholtz (1985)
Thomas Lorentz (1990)	Brigitta Lorentz (1990)

STYRELSEN HAR UNDER ÅRET HAFT FÖLJANDE SAMMANSÄTTNING:

		Vald till
Ordförande	Sven Salin	1993
Vice ordförande	Olle Lindström	1993
Kassör	Bertil Westerman	1995
Sekreterare	Margit Rosen Norlin	1994
Sammanställande i arkivgruppen	Bertil Björk	1995
Sammanställande i bygderådet	Linda Stahlman	1993
Sammanställande i organisationsgruppen	Herbert Stahl	1994

Styrelsen har till sig adjungerat Jörgen Hedman, Agneta Klitter och
Monica Ahlström eller någon annan representant från SONG:s styrelse.
Styrelsen har under året haft 10 protokollförda sammanträden.

REVISORER

Föreningens revisorer har varit John Engdahl och Ingrid Hellman. Lars Sarberg har varit revisorssuppleant.

VALBEREDNING

Valberedningen har bestått av Algot Brun (sammankallande), Benita Beckman och Anders Sarberg.

ARKIVGRUPPEN

Ledamöter i arkivgruppen har varit Maria Wallin, Hjalmar Stenberg, Herman Treiberg, Elvine Smedberg, Sven Svärd och Bertil Björk. Vidare har Ingeborg Opstad, Ingeborg Pöhl-Andersen och Maria Broman aktivt deltagit i arbetet.

Arkivgruppen har haft 6 protokollförda möten. Under vinterhalvåret har gruppen arbetat varje onsdag, och under sommaren efter behov.

Arbetet har i huvudsak bestått i registrering av inkommet material, utlåning från arkiv, vård av samlingar av dokument, bruksföremål, textilier mm samt handhavande av föreningens tekniska apparatur och medverkan vid föreningens olika aktiviteter.

Till föreningens arkiv har under året skänkts flera värdefulla föremål, t.ex böcker om estlandssvenskar, gamla fotografier, textilier mm.

BYGDERÅDET

har under året ej haft någon större aktivitet.

ORGANISATIONSGRUPPEN

I organisationsgruppen har följande medverkat: Herbert Stahl, sammankallande, Sven Salin, Linda Stahlman, Sven Svärd, Bertil Björk, Helga Ringberg och Bertil Westerman. Från SONG:s styrelse medverkade flera ledamöter på hembygdsdagen med bok- och lottförsäljning. För kyrkodagens musikaliska program svarade Thomas Lorentz.

En av Herbert Stahls uppgifter har varit att arrangera och planera program för Birkaselevernans vistelse i Sverige under tiden 23 maj – 12 juni. Eleverna anlände den 23 maj och hälsades välkomna av Sven Salin och Herbert Stahl samt in-kvarteringsvärdarna.

Mycket arbete lades ner för elevernas förkovran i svenska språket och information om livet i Sverige. För inkvarteringen hade Linda Stahlman ordnat värdfamiljer. Studierna arrangerades tillsammans med KOM-VUX i Tumba och Södra Latin. Jörgen Hedman visade bilder och berättade om "Herrgårdarnas uppkomst i de estlandssvenska bygderna" i Eesti Maja.

Många utflykter stod på programmet, bl a vandring i Gamla stan och visning av Kungl Slottet. Sveriges historia och dess kungar intresserade eleverna mycket. Bussutflykter gjordes till Kolmårdens djurpark, ULMA i Uppsala och Sigtuna. Båtresan till Birka i Mälaren uppskattades mycket av eleverna. Sakkunniga guider fanns med som berättade om Birkas historia.

I övrigt har Herbert Stahl bokat lokaler och arrangerat program för årsmötet den 9 maj i Eesti Maja, för hembygdsdagen den 29 augusti i Blåsut samt höstfesten den 7 november i samma lokaler.

FÖRENINGENS TIDSKRIFT KUSTBON

Tidskriften har under året utkommit med sedvanliga fyra nummer och fullbordade därmed sin 49:e årgång i Sverige. Tillströmningen av artiklar har även detta år varit god. Redaktör för tidskriften har varit Thomas Lorentz. Antalet prenumeranter per den 31 december 1992 var 1.539.

SOV:s OCH KUSTBONS EXPEDITION

Expeditionen på Vikingagatan 25 har varit en viktig del i föreningens verksamhet. Louise Guutman har arbetat på expeditionen 24 timmar i veckan. Dessutom har Linda Stahl-

man, Herbert Stahl, Sven Svärd, Thomas Lorentz, Hugo Mickelin mfl gjort stora arbetsinsatser för vilket föreningen vill uttrycka sin tacksamhet. För att underlätta arbetet på exp har under året en telefax installerats.

HANS OCH LYDIA PÖHLS MINNESFOND

Fondens kapital, som förvaltas av SOV, framgår av balansräkningen. Årets kulturstipendium uppgick till 7.000 kronor, fördelat på 2.500 kronor från H & L Pöhls Minnesfond samt 2.500 kronor från vardera SOV och Riksföreningen Sverigekontakts Estlandsutskott.

ESTLANDSSVENSKA SENIORGRUPPEN (ESG)

Seniorgruppen har under 1992 upphört och verksamheten övergått till hembygdsföreningarna.

Arrangemang under året

ÅRSMÖTE

SOV höll sitt årsmöte den 9 maj i Eesti Maja. Ett 70-tal medlemmar hade mött upp. På programmet stod – förutom mötesförhandlingar enligt stadgarna

- information om Estland av ambassadör Margus Laidre
- hälsningar från Samfundet för Estlandssvensk kultur genom dess ordförande Ervin-Johan Sedman,
- underhållning av dragspelarna Osvald Pölluaed och Manfred Strickman

Programmet avslutades med parentation över de under året bortgångna medlemmarna.

HEMBYGDSDAGEN

Hembygdsdagen firades traditionsenligt den 29 augusti i SL-restaurangen Blåsut. Årets kulturstipendium tilldelades Jörgen Hedman, som introducerades av Elmar Nyman. Jörgen Hedman berättade sedan över ämnet "Uppkomsten av herrgårdar i de estlandssvenska bygderna".

Ur programmet i övrigt kan noteras att Martina Enggrön sjöng visor till ackompanjemang av Hjalmar och Endel Enggrön på dragspel.

Kaffe serverades. Lotteri och bokförsäljning avslutade programmet.

KYRKODAGEN

som i år firades den 24 oktober i Immanuelskyrkan, Stockholm, uppmärksammade S:t Mikael's församling och kyrka i Tallinn. Predikan hölls av kyrkoherde Marianne Sautermeister från Vårby församling i Huddinge. Vårby är vänortsförsamling till S:t Mikael i Tallinn. Gudstjänsten inramades av sång och musik. Thomas Lorentz med döttrarna Eva och Lena, iklädda Runödräkter, sjöng.

Den insamlade kollekten överlämnades vid det efterföljande samkvämet till den svenska församlingen i Tallinn, representerad av Toomas Lilienberg, som är dess föreståndare.

HÖSTFESTEN

den 7 november blev en trevlig samvaro med god mat och dryck. De ca 70 personer som kommit till SL-restaurangen i Blåsut, kunde lyssna och dansa till Sundqvists duo som stod för musiken.

FUNKTIONÄRSTRÄFF

SOV:s och SONG:s styrelseledamöter och funktionärer, hedersmedlemmar mfl inbjöds till traditionsenlig sammankomst den 17 december. Förutom allsång och kaffedrickande fick de närvarande höra äldre estlandssvenskar berätta om julfirande i Estlands svenskbygder från tiden före överflyttningen.

BOKUTGIVNING OCH PUBLIC RELATIONS

Årets bokhändelse blev del 4 av "En bok om Estlands svenskar", ett blivande standardverk och inte minst en viktig milstolpe i SOV:s bokutgivning. En försäljningssuccé tack vare information i Kustbon, som gav många förhandsbeställningar och den lyckade "Bok- och författarträffen" den 8 mars. Träffen arrangerades på initiativ av och i samarbete med Svenska Odlingens Nya Generation. Dessutom har boken fått fina recensioner i flera tidningar. Tack vare Viktor Amans och redaktionens gedigna arbete samt de olika försäljningsansträngningarna har resultatet blivit ett välkommet överskott i kassan.

Under året har det, som en medlemservice, ordnats ett bokbord vid olika lämpliga tillfällen, exempelvis vid Rickul-Nuckö hembygdsförenings möten under året. Dessutom medverkade vi i "Bokfloden" den 9 augusti i Kungsträdgården under Stockholm Water Festival, vid "Världens längsta bokbord" på Drottninggatan den 30 augusti samt i Norrtälje vid invigningen av utställningen "Estlandssvenskarna som kom till Roslagen" den 17 oktober.

AVSLUTANDE KOMMENTAR

Intresset för Estland och estlandssvenskarna har fortsatt att öka under året. Till detta ökade intresse har säkerligen kungaparets besök i Estland i april 1992 bidragit. Kungaparet ägnade dessutom synnerligen stort intresse åt de estlandssvenska frågorna genom att besöka bla S:t Mikaelskyrkan i Tallinn, Hapsals Museum och kyrka, Nuckö kyrka och Birkas gymnasium. I Nuckö kyrka fick även SOV:s ordförande tillfälle att hålla ett kort anförande och att överlämna en gåva till kungaparet. Det gjorde också företrädare för Samfundet för Estlandssvensk Kultur och de kvarvarande estlandssvenskarna.

Intresset för estlandssvenskarna har också visat sig genom det stora antalet förfrågningar och besök på SOV:s expedition. En studiecirkel om Estland ägnade två sammanträden åt estlandssvenskarna bla genom att besöka vår utställning.

Vår bokförsäljning har under året varit mycket framgångsrik, särskilt lyrikantologin och del 4 av "En bok om Estlands svenskar", mycket tack vare de stora insatser som Agneta Klitter gjort. Styrelsen vill på detta sätt framföra ett varmt tack till henne både för hennes bokförsäljning och för de stora PR-insatser som hon gjort för SOV i samband bla med Stockholm Water Festival, Världens längsta Bokbord mfl evenemang.

Hembygdsföreningarna har under året ökat sin aktivitet och har därigenom avlastat SOV mycket av arbetet när det gäller information om utvecklingen i Estland och våra ansökningar om att återfå våra gårdar. Hembygdsföreningarna har också tagit ett ansvar för kartläggning av bebyggelsen och i görligaste mån återställande av vad som förstörts.

Samarbetet mellan SOV och Samfundet för Estlandssvensk Kultur har fortsatt och utvecklats genom ömsesidiga besök och deltagande i de olika aktiviteterna. Vi har dock ännu inte kunnat lösa frågan om ett gemensamt museum för estlandssvensk kultur.

Planeringen för SOV:s jubileumsfirande har fortsatt och ett antal kommittéer har bildats för olika ändamål, bla för publikationer, utställningar och festligheter.

Styrelsen vill till sist framföra ett varmt tack till alla som på olika sätt bidragit till att hålla intresset för den estlandssvenska kulturen vid liv och som arbetat med dessa frågor på vår expedition, i arkivet eller i olika grupper. Ett stort tack också till alla som skänkt gåvor till våra lotterier eller på andra sätt bidragit till föreningens verksamhet – och till er som deltagit i våra aktiviteter och fester.

Resultaträkning 1992

Löner	70.710:—	Medlemsavgifter	634.037:60
Omkostnader	604.092:81	Finansiella intäkter	49.924:01
Avsättning till reserv		Upplösning av reserv	
50-årsjubileum	70.000:—	för samlingsverk	40.392:30
Årets vinst	<u>2.853:90</u>	Upplösning av reserv	
		för Tibergs ordbok	<u>23.302:80</u>
Kronor	<u>747.656:71</u>	Kronor	<u>747.656:71</u>

Balansräkning den 31 december 1992

Tillgångar		Skulder	
Kassa	1.000:—	Kortfristiga skulder	241.989:83
Bank	520.536:03	<u>Fonder och eget kapital</u>	
Obligationer	80.000:—	Hans & Lydia Pöhls	
Andelar, obligationsfond	100.000:—	minnesfond	80.000:—
Övriga kortfristiga		Reserv för 50-årsjubileum	70.000:—
tillgångar	<u>4.628:10</u>	Insamlade medel	311.320:40
		Årets vinst	<u>2.853:90</u>
Kronor	<u>706.164:13</u>	Kronor	<u>706.164:13</u>

Stockholm den 25 februari 1993

Sven Salin

Bertil Björk
Olle Lindström
Margit Rosen Norlin

Herbert Stahl
Linda Stahlman
Bertil Westerman

Anders Lindström

5.1.1908 – 7.12.1992

Hugo Mickelin och Ain Sarv

Anders Lindström var född på Simasgården i byn Fällarna på Ormsö. Fadern Johan Lindström (1886-1964) hade kommit från Kärrslätt och gift sig med hemmansägarens dotter Agneta Glad (1889-1961).

I familjen föddes tio barn, av vilka en son och en dotter dog som unga. Anders var äldst i syskonskaran.

Föräldrarna fick slita hårt för att föda upp den stora barnaskaran och ge dem skolutbildning. I synnerhet var mor Agneta mån om att alla barn skulle få ordentlig utbildning. Hon var för övrigt ofta anlitad att representera Ormsö vid besök utifrån. Efter den svenska grundskolan fortsatte Anders sin skolgång i det estniska gymnasiet i Hapsal, där man på den tiden inte hade något svenskt gymnasium. Därefter gick han i folkskoleseminariet i Karlstad, där han 1930 fick lärardiplom. Som ung lärare arbetade han först i Vippal skola, därefter under läsåret 1931/32 i Birkas folkhögskola och lantbruksskola. 1932 blev han skolföreståndare för svenska privatskolan i byn Korkis i Kloster kommun. Efter kommunreformen 1939 blev kommunens namn Padis.

Folkbildningsföreningen Svenska Odlingens Vänner hade redan under sitt första verksamhetsår 1909 grundat en skola i Korkis för att bevara svenskheten där. I denna skola hade flera estlandssvenska folkskolelärare undervisat, såsom estlandssvenskarnas folksekreterare Nikolaus Blees, Joel Nyman, Arvid Nyman, och andra. Anders Lindström var skolans föreståndare fram till krigsutbrottet och han fick också uppleva hur den nya makten, som hade erövrat Estland, omorganiserade allt skolarbete i en anda av kommunistisk propaganda.

Efter ett par år som skolföreståndare tog Anders sina elever med på en studieresa till Ormsö, sin födelseort. Man övernattade i den gamla skolan, som låg mellan Hermas gård och Thomas Fribergs boningshus, nuvarande kommunalhuset. Det nya skolhuset, som används också i dag, färdigbyggdes

Anders Lindström med Korkis skolbarn läsåret 1933/34.

1937. Anders vandrade till fots med sina elever från Hullo till Fällarna, där hans mamma Agneta bjöd gästerna på mat som hade lagats efter lokalt recept.

Så kom mobiliseringen och även Anders Lindström blev inkallad. Den unga hustrun Selma-Erika och sonen Per, som var ett par månader gammal, fick lämnas kvar. De tvångsmobiliserades liv var ytterst svårt. Svenskarna, som betraktades som "opålitliga", togs inte till frontlinjen. I stället fördes de till arbetsläger och skogsarbete. Det tunga arbetet, dålig mat och bristfälliga kläder ledde till att de flesta dukade under. Anders klarade sig tack vare att han var liten i maten och ickerökare. Så kunde han byta sin tobaksranson mot bröd.

Först efter det att estniska nationella förband hade börjat bildas fick också några svenskar vara med i armén. Anders blev sjukvårdsinstruktör och kriget förde honom ända till Ösel. Han har själv sagt att han inte har dödat någon i kriget men att han däremot hade fått lägga förband på såväl ester som ryssar och tyskar. På hösten 1944 blev Anders mycket svårt sårad och fick i ett och ett halvt års tid ligga på sjukhus.

När han återvände från sjukhuset, hade hans familjeliv gått i spillror. Hans hustru hade tillsammans med sonen begett sig till Sverige, gift om sig och fortsatt till Kanada. Det gällde att börja om från början.

Som skolman erbjöds Anders arbete som rektor för Tuhala skola i Harrien. Där kunde han åter ägna sig åt sitt älskade arbete. Hans elever från tiden i Tuhala talar fortfarande om honom som sin allra bästa lärare. I Tuhala kom också läraren Hilja-Kai Karmo-Röigas in i hans liv. Hon hade genom kriget berövats sin man och lämnats ensam med två små söner. Hon blev Anders hustru och Anders blev den nye fadern till hennes söner. I Tuhala skola arbetade Anders fram till pensioneringen 1968.

Inte heller som pensionär satt Anders sysslolös. Han började samla material om sin hemö – Ormsö – och sammanställde ett digert manus som tyvärr ännu inte blivit tryckt. Han var alltid vänlig och snar att råda och bistå dem som bad om hans hjälp och delade med sig av allt vad han visste och kunde.

När Samfundet för Estlandssvensk Kultur grundades år 1988, valdes Anders Lindström till dess hedersledamot.

Anders Lindström har gått bort. Men vi har kvar honom i minnet som en uppskattad och älskad lärare och som en god bärare av de svenska traditionerna i Estland.

(Källa: Ronor 4-5/1992).

Svenskarna i Ukraina i dag

1943, under det krigslyckan i II:a världskriget vände, förflyttades de svenskbybor som fanns kvar i Ukraina till Tyskland. Det rörde sig om cirka 200 personer. Ungefär hälften placerades i det område i västra Polen som tyskarna kallade Warthegau. Den andra hälften hamnade i Offenburg i Baden. Under krigets slutskede lyckades ett 50/60-tal svenskbybor ta sig till Sverige. Övriga svenskbybor befann sig i den ryska eller den franska ockupationszonen i Tyskland. Samtliga av dessa sändes tillbaka till Sovjetunionen. Några fick återvända direkt hem till Gammalsvenskby, men de flesta sändes till arbetsläger i Vorkutaområdet i norra Sibirien. Män som tjänstgjort i den tyska armén dömdes ofta

som krigsförbrytare till 25-årig fängelsevistelse.

I arbetslägren i Vorkuta dog många svenskbybor. 1948 släpptes de flesta kvinnor, barn och äldre från dessa läger. Detta tack vare en svensk ingenjör, som hjälpte svenskbyborna att skriva till Moskva och be om en undersökning om orsakerna till att de dömts till tvångsarbete här.

1947-48 drabbades Ukraina av en kraftig missväxt. Myndigheterna vägrade att ge avkall på de höga leveransnormer som de satt upp för kolchoserna. Resultatet blev en allmän hungersnöd i Ukraina och andra områden. Det var inte den första och kanske inte heller den sista.

1953 dämades floden Dnjepr upp. En tredjedel av Gammalsvenskby lades under vatten. Då hade redan Svenskbyn fått byta namn. Byn hade fått namnet Verbivka (Pilträdsbyn) och införlivats med bykomplexet Zmejevka (uppkallat efter den tyska byn Schlangendorf).

SVENSKBY SIDAN

1956 fanns det en möjlighet för samtliga svenskbybor att få utvandera till Sverige. Svenska myndigheter förhållande dock processen och när så ungern-krisen på nytt frös ner Sovjetunionens förhållande till väst, så slog dörren igen för de snopna svenskbyborna.

1963 organiserades jordbruket om. Verbivka blev centrum för sovchosen "Kommunist". Denna jordbrukssovchos omfattar 5 150 hektar jord och sysselsätter alltjämt cirka 700 personer. Hela bykomplexet Zmejevka har idag ungefär 3 000 invånare.

1965-66 fick så äntligen ett knappt 40-tal svenskbybor tillstånd att flytta till Sverige. Alla fick ändå inte komma. Under 1970-talet och början av 80-talet blev kontakten mellan Ukraina och Sverige åter sämre. Det fanns flera orsaker till detta, inte minst politiska.

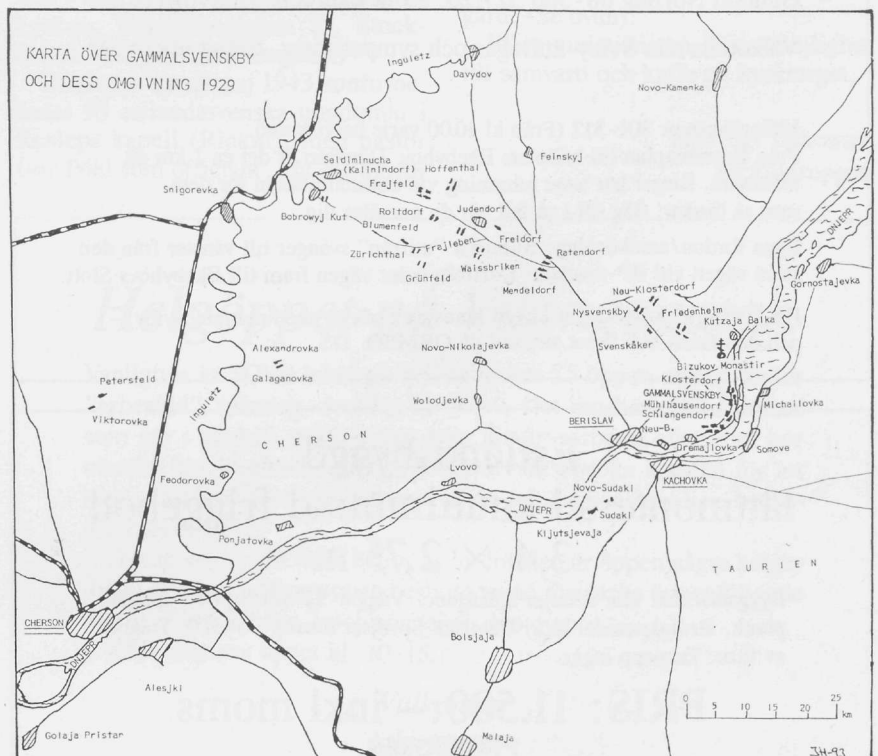
1983 gjorde Sveriges radios korrespondent i Moskva, Malcolm Dixelius, både radio- och TV-reportage från byn. Det dröjde dock till år 1988 då en grupp svenskbybor från Sverige kunde komma på ett kort besök. 1989 fick

också flera journalister komma hit.

Efter den misslyckade kuppen i Moskva och Ukrainas påföljande självständighetsförklaring har en ny tid börjat för landet och dess invånare. Svenskarna har återbildat den svensk-lutherska församlingen i byn. Antalet registrerade svenskar var 116 år 1990. Lika många till har svenskt påbrå utan att ha registrerat sig som svenskar. Johannes och Katarina Malmas har upprättat en lista över 285 personer med svenskt påbrå i området som kan tänkas vilja vara med i den svenska församlingen. Helt problemfritt sker inte allt detta.

Det ekonomiska läget i Ukraina är mycket dåligt. Flera svenskättlingar har uttalat sitt intresse för att nu flytta till Sverige. Det svenska invandrarverket har uttalat att man i princip kommer att bevilja svenskar och svenskättlingar tillstånd till detta. Framtiden kommer att få utvisa vad det blir av den lilla svenska byn som anlades här år 1782.

Kanske resorna sommaren 1992 kan ge något besked om detta...

Sviby-ungdom i gröngräset vid Koinbacken 1932. Foto Anders Massalin.

INBJUDAN

till Sviby-träff på Ekerö, bortom det kungliga Drottningholm.
I enlighet med överenskommelse vid 24 aktivas möte i SOV-lokalen
den 15 nov. 1992, inbjudes härmed till

STORTRÄFF

lördagen den 3 april 1993.

Samling sker kl 13.00 vid Ekebyhovs slott, Ekerö. På ort och ställe
blir vi bekanta med ett träslott med anor från 1600-talet.

Kaffeserveringen är öppen kl 13.00-17.00. Cirkapris 20-30 kr.

Anmäl dig senast den 28 mars 1993 till Petes Birger Appelblom
08-560 30111, Petes Ivar Appelblom 08-560 30724 eller Johans
Gunhild Norling 08-560 327 23. (Alla Ekeröbor fd Svibybor).

Välkomna alla Sviby-ättlingar och sympatisörer. Enligt uppdrag.

HUGO

Mälaröbuss nr 301-312 (Från kl 10.00 varje halvtimme).

Från Brommaplan till hållplats Ekebyhov. Därifrån är det ca 1 km att
fotvandra. Birger har lovat hämtning vid busshållplatsen för dem
som så önskar. Säg till i så fall när du anmäler dig.

Egna fordon/samkörning: Bilburna "utifrån" svänger till vänster från den
stora vägen vid BP-macken. Därifrån leder vägen fram till Ekebyhovs Slott.

P.S. I hela Estlands svenskbygd fanns en enda by med namnet Sviby –
och den fanns och finns alltjämt på ORMSÖ. DS

Estlandsbyggd lättn monterad knuttimmrad friggebod 3,4 × 2,75 m

Byggsats med alla detaljer tillsågade. Väggar 32 mm hyvlad spontad
plank, färdigknutade. Dörr 90×190. Spröjsat fönster 90×100. Träggolv
av furu. Takpapp ingår.

PRIS: 11.500:– inkl moms

I NORDGREN

Åsgärdevägen 99, 122 49 Enskede, Tel: 08-659 09 45, 0173-381 53.

Resor till Rickul

Bo i Bergsby under din vistelse
i Rickul i sommar.

v 23-24, 26-31 Pris 750:–
+ 50:– i anmälningsavgift för 5
dagar/4 nätter. v 25 Pris 900:–
+ 50:– i anmälningsavgift, för-
längd vistelse 7 dagar/6 nätter.
I priset ingår: Inkvartering i 1,
2, 3 o 4-bäddsrum, 3 mål enkel
mat/dag och transport Tallinn–
Bergsby t.o.r. Möjlighet att få
skjuts mellan byarna och vid in-
tresse dagstur till Hapsal. V 25
Midsommarfirande.

Egen bil går bra att ta med,
priset blir då 100:– mindre per
person.

Kostnad för båtresa Stock-
holm–Tallinn t.o.r. tillkommer.

Förfrågningar och bokning:
Agnes Callenmark
Tel: 08-720 75 01.

S:t Mikael's kyrka i Tallinn

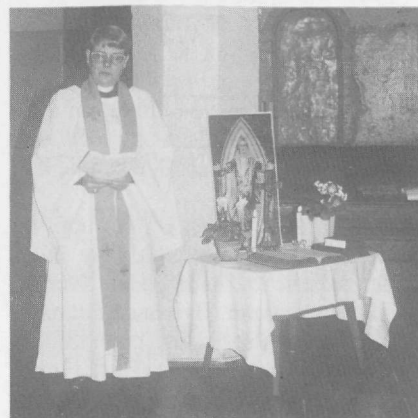
Den 15 november 1992 blev en hög-
tidsdag för svenska S:t Mikael's-för-
samlingen i Tallinn. Från år 1944 har
lokalen på Riddargatan varit idrottslo-
kal, men nu kunde församlingen, som
återuppstått 1990, åter hålla gudstjänst
på svenska i den gamla kyrkolokalen.

Det blev en stämningsfull högtid
med predikan av Marianne Sauter-
meister, kyrkoherde från S:t Mikael's
församling i Huddinge. Kyrkan var
fullsatt och många kunde endast be-
redas ståplats. Psalmsången klingade
vackert under de gamla valven.

Hälsningar framfördes från många
föreningar och sällskap. Gåvor över-
lämnades.

I det tillstånd som byggnaden nu är i
när den övertas från den 1 januari 1993
behövs all hjälp för att återställa kyrko-
lokalen och S:t Mikael's församling.

MRN

Marianne Sautermeister håller gudstjänst
i S:t Mikael'skyrkan, Tallinn.

INFORMATION FRÅN RICKULGRUPPEN:

Upprustningen av Rosleps kyrkogård

Vi startade en penninginsamling hösten 1989 för att finansiera upprustningen av Roslep kyrkogård.

Följande arbeten är utförda:

1. Restaurering av kapellruinen.
2. Inrättande av gravkapellet till minneskapell.
3. Restaurering och kartläggning av kyrkogården.
4. Minnessten till bygdeskalden Mats Ekmans minne.
5. Invigning av klockstapeln 24 juni år 1992.

Klockan har levererats av Bergholtz Klockgjuteri AB i Sigtuna. Inskription: GUD TILL ÄRA — FÄDREN TILL MINNE RICKULBOR I FÖRSKINGRINGEN LÅT ÅR 1991 GJUTA DENNA KLOCKA.

6. Fyra befintliga järngrindar till Bergsby och Rosleps portar reparerade och stolpar murade av kalkstensflis.
7. Minnesmärket över rickulbor som mobiliserats eller deporterats sommaren 1941 och ej återvänt är uppsatt söder om kapellruinen.
8. Det delvis kvarvarande taket på kapellruinen är målat.
9. Elinstallation i minneskapellet är utförd. Värmeelement och belysning har installerats.
10. Omkullvräkt kors som ej kunnat identifieras eller härledas till gravar är uppställda bakom minneskapellet.

Återstående, planerade arbeten:

Gravkorsen repareras så gott det går. Järnkorsen behandlas mot fortsatta rostangrepp.

Parkeringsplats ordnas utanför södra porten.

Byte av minneskapellets tak från eternit till taktegel.

Kapellruinens murar bör i framtiden förstärkas.

Planerar någon att sätta upp stenkors, kontakta Rickulgruppen (Ingvald Dyrberg) eller direkt bildhuggare Tönis Jöeleht, Sihi 82-4, EE0016 Tallinn, Estland.

Rickulgruppen tackar

alla som stött dessa arbeten med pengar eller på annat sätt.

En förfallen kyrkogård har förvandlats till en vårdad plats som är gemensam för alla och bör hållas i vårdat skick.

Ej avslutade arbeten kräver pengar och vi vädjar till Dig om ett generöst bidrag till:

Rickulgruppen
Postgiro 462 34 31-6
Insamling för upprustning
av Roslep kyrkogård.

Styrelsen för Rickulgruppen.

(Obs! Rickulgruppen ej att förväxla med Rickul-Nuckö hembygdsförening.)

Rickul/Nuckö Hembygdsförening

Byombudet för Höbring Birger Blomberg har avlidit.

Andra förändringar i byombudsförteckningen har meddelats medlemmarna i den information som sänts ut i februari.

Dirslätt ingår i föreningens verksamhetsområde.

Föreningens årsmöte kommer att hållas den 24 april i Rågsveds Folkets Hus med början kl 13.00. Särskild kalendelse kommer att sändas ut.

Vi påminner om medlemsavgiften för 1993. Den är oförändrad — 100 kr — och kan betalas in på Pg 55 68 81-1. Vi vill också redan nu påminna om de festdagar som vid Jubileumsfirandet 1994 kommer att ordnas i Nuckö 23-24 juni och i Rickul 25-26 juni.

Per-Erik Fyhr
Informationskommittén

Rickul- konfirmander 1943!

Jubileumsgudstjänst firas söndagen den 9 maj 1993 kl 14.00 i Immanuelskyrkan, Kungstensgatan 17, Stockholm. (T-bana Rådmanngatan)

Söndagen den 9 maj 1943 konfirmerades 95 estlandssvenska ungdomar i Rosleps kapell (Rickul), med pastor Ivar Pöhl som officiant. Låt oss därför

samlas, jubilarer så väl som allmänhet, till en 50-års minnesstund, som leds av pastor Åke Hedström, med Gabriella Sjöström som organist.

Vi tar upp kollekt, till fortsatt underhåll av Rosleps minneskapell och gravgård. (Se ovan).

Efter gudstjänsten finns möjlighet till samvaro och kaffe på kyrktoget.

Hjärtligt välkomna
Rickulgruppen

Helgöppet på Vikingagatan

Vanligtvis är SOV:s lokal på Vikingagatan 25 öppen endast under "arbetstid", måndag – torsdag kl. 9-14. Det innebär att ungdomar som går i skolan, medlemmar som förvärvsarbetar eller som bor utanför Stockholmsregionen, har svårt att besöka lokalen för att t.ex. släktforska, se utställningarna av fotografier, textilier, bruksföremål m.m.

För att se om det finns behov av att lokalen är öppen några helger under året har arkivgruppen beslutat att på försök ha öppet följande dagar: lördagen den 3 och söndagen den 4 april.

Båda dagarna öppet kl. 10-15.

Välkomna
Arkivgruppen

Kära Kustbon-läsare och estlandsvänner!

Vi här på den östra sidan av Östersjön, på den estniska kusten, känner stor glädje att människor efter så många, långa års bortovaro kommer ihåg oss ännu.

Tiden har satt sina spår, människor som ej finns mer, de kom för alltid ihåg sin hembygd, som den var, när de lämnade den.

Efter en artikel i Kustbon nr 4, "Varför inte hemvändardagar" har vi funderat på att göra ett upprop, att i slutet av juli, närmare bestämt 23-25, anordna några sådana dagar.

Vippalbygdens folk, Era hembyar väntar på att återse ER! Ni gamla och unga, era anhöriga är alla välkomna, och att vi gemensamt ska vandra på vägar och genom byar och se gamla platser. Är vädret gynnsamt och fint så hålles minnesgudstjänst på Vilivalla gamla kyrkogård.

IVI TAMM

Per brev el. tel. senast 20 april:

Ivi Tamm

Rüütli t. 7/9

Svenska Mikael's församling

TALLINN Estland

tel: 0142-238048

måndag – fredag 10.00-14.00

Sverige: Rita Norrman, Kumla

019/73135

Agda Söderström, Eskilstuna

016/77157

BOKANMÄLAN

Vilhelm Lundström och svenskheten.

Under den titeln har Bengt Bogärde, tidigare generalsekreterare i Riksföreningen Sverigekontakt, 1992 utkommit med en bok om Vilhelm Lundströms livsgärning: svenskhetens bevarande i utlandet.

Boken är särskilt intressant för oss estlandssvenskar. Det var under vandringsen i Estland sommaren 1892 som "livets första stora nationella upplevelse" mötte Lundström.

Utgivare är Riksföreningen Sverigekontakt på eget förlag, där boken också kan beställas. Postadress: Box 53066, 400 14 Göteborg. Tel. 031-18 00 62. Pris: 100 kr. Porto 10 kr.

Folk och musik 1992.

Finlands svenska folkmusikinstitut i Vasa har 1992 startat en skriftserie med ovanstående titel. Seriens första nummer är av största intresse för oss, eftersom huvudredaktören, Ann-Mari Häggman, ägnat 12 av totalt 83 sidor åt levnadsbeskrivningen av *Maria Murman – vissångerskan på Ormsö*.

I uppsatsen ges en initierad och uttömmande bild av Marias liv och gärning. Hon betecknas i dag som "det svenska Estlands mesta kändis".

Skriften kan beställas hos Finlands Svenska Folkmusikinstitut, Handels-esplanaden 23 A, 651 00 Vasa, Finland. Tel: 009358-61 175 223. Pris: 40 FMK plus porto.

Minnen från svenskestland samt upplevelser under 50 år i Sverige.

Under denna rubrik har Axel Ahlberg tecknat ned och på eget förlag utgivit sina minnen. De är dels från barn- och ungdomstiden i byn Haversved i Rickul, dels från omgivningen däromkring och från en tid på sjön. Det handlar också om orostid, om överflyttningen till Sverige samt om livet i det gamla moderlandet under 50 år.

Skriften är på 127 sidor. Den kan köpas hos SOV, Vikingagatan 25, Stockholm. Pris: 75 kr. Vid postbefordran tillkommer porto.

Estlandssvenskarna som kom till Roslagen

I föregående nummer av Kustbon presenterade Kristina Rosen själv sitt dokumentationsprojekt, utställningen på Roslagsmuseet och boken om estlandssvenskarna som kom till Roslagen.

Om dessa människor, deras uppbrott och nya liv handlar den här boken, som är på 44 sidor och rikt illustrerad. Boken säljes på SOV:s expedition, pris 130 kronor. Vid postbefordran tillkommer porto.

Thomas Lorentz

KULTURFÖRENINGEN SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

kallar härmed till
ÅRSMÖTE

Lördagen den 17 april 1993 kl 14.00
i Eesti Maja, Wallingatan 34, Stockholm

UR PROGRAMMET

Några ord om dagens samarbete Sverige – Estland
av Christine Sjögren-von Sydow, UD
och kabinettssekreteraren i Estlands UD Alar Olljum
Musikunderhållning: "Hemlandstoner"

På dagordningen:

Förslag till stadgeändring

Sedvanliga mötesförhandlingar

(tag med årsberättelsen)

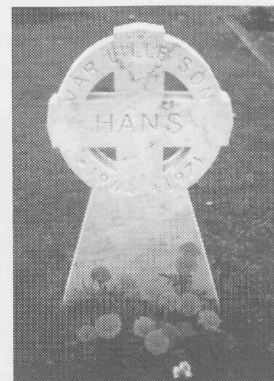
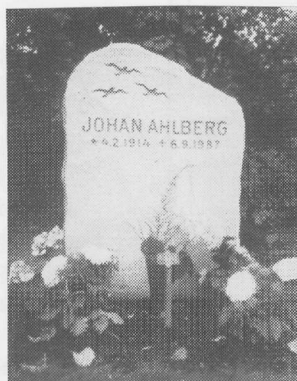
Kaffeservering till självkostnadspris

Hjärtligt välkommen!

Styrelsen

När det gäller gravvårdar och
fackmässigt gravvårdsarbete av alla slag
kan Ni med förtroende vända Er till

BILDHUGGARE H. RAUDSEPP

Måndagsvägen 44 Farsta. Tel: 08-94 21 77

Ring och hör våra priser

Rengöring och förgyllning av äldre gravvårdar

Reducerade priser för pensionärer

TILL EN VÄNS MINNE

Chefredaktören, Hapsalpojken JUHAN KOKLA, gick hastigt bort på nyårsaftonen 1992 i Stockholm. Visserligen var han född i Tallinn den 1 juli 1915 men i Hapsal växte han upp, gick i skola och verkade. Han hade dagösvensk härstamning.

Juhan var skolkamrat och scoutvän till mig. När han efter studentexamen fick kanslistarbete i Hapsals stadsförvaltning hos stadssekreterare Aksel Vaigur från Nuckö genomgick han även kommunalsekreterareutbildningen och fick behörighet att vara sekreterare i län, stad eller kommun. Men Juhan valde tidningsmannabanan när sovjetmakten kom in. Redan tidigare hade han varit medarbetare i den dåtida lokala Hapsaltidningen "Meie Elu" (senare och nu "Lääne Elu"), som sköttes av nucköättlingen Artur Grönberg.

Juhan kom först till Tallinn-tidningen "Vaba Maa" (Fritt Land) och blev därefter lokalchef i Tallinn för Dorpat-Tartutidningen "Postimees" (Brevbäraren) tills Sovjet "la på locket". Efter 1941 kunde Juhan Kokla återigen arbeta hos "Postimees" och år 1944 någon tid vara inburad av tyska ockupationsmakten.

Från Keibustranden i Neve startade han sin flykt till Sverige den 21 september 1944 i en av bröderna Vaigurs båtar med hustru Hilda (avled i Stockholm i juli 1988) och lillpojken Peet, som numera är chefredaktör för tre båt-tidningar – "Båtnytt" i Sverige och Norge samt "Bådnyt" i Danmark.

Vid sitt första besök i Estland efter flykten – sommaren 1992 – besökte Juhan även Keibustranden, Dagö, Hapsal, m.m.

Sin påbörjade tidningsmannagärning i Estland fullbordade Juhan Kokla med acklamation i Sverige. Från flyktlinglägret hösten 1944 skyndade han sig till kommittén för estlandssvenskarna, där jag arbetade, för att få information och tips i den nya situationen.

Redan samma höst blev han medarbetare i den bilagssida på estniska, som Stockholms-Tidningen startade. Denna sida drogs in 1958, när LO tog över.

Bilaga på estniska

Men strax därefter började en ny tidningshistoria i Juhans liv. Efter överenskommelse med Eskilstuna-Kuriren, började en bilaga på estniska utges under namnet Eesti Päevaleht-Estniska Dagbladet. Från 1970 slopades bilagan och tidningen började utkomma under samma namn men fristående om än alltjämt tryckt i Eskilstuna. Bakom allt detta har Juhan Kokla stått med väl valda medarbetare.

Juhan Koklas tidning kommer fortsättningsvis att ges ut, men då han under sin tid var "tidningen själv", har en epok fullbordats.

Under åren läste vi med uppskattning hans kommenterande ledarsidor.

Juhan Kokla var tidningsman och ville ej vara politiker. Han hade vuxit

i sin kallelse redan i Estland och hade kunskaper och erfarenhet från sitt födelse-land.

SOV och KUSTBON är honom tack-samma för hans medverkan i våra estlandssvenska sammanhang.

VILA i Frid vännen Juhan, Du, som ej lät Dig pensioneras utan arbetade aktivt med "Din tidning" till DAGEN före.

Hugo Mickelin

P. S. Efter Juhan Koklas bortgång har Eesti Päevaleht Förlags AB organiserat tidningen Estniska Dagbladets fortsatta utgivning enligt följande: Ansvarig utgivare och chefredaktör Sven Alur Reinans, Redaktions-sekreterare Jüri Aus och i redaktionen finns Ülo Ignats.

Juhan Kokla (th) och Hugo Mickelin år 1978 ombord på m/s Prinsessan i samband med planeringen av Esto 80.

FAMILJENYTT

DÖDA

Greta Maria Erickson, född Heyman den 27 april 1917 i Rickul avled den 25 september 1992 i Walnut Creek i Californien

Gertrud Lundqvist, född Bergström den 3 augusti 1900 på Ormsö avled 19 oktober 1992 i Stockholm

Katarina Fält, född Blomman den 28 december 1907 på Ormsö avled den 26 oktober 1992 i Uppsala

Agneta Sjöström, född Söderlund den 2 november 1901 på Ormsö avled den 5 november 1992 i Huddinge

Maria Grönman, född Holm den 13 april 1903 på Ormsö avled den 13 november 1992 i Stockholm

Olga Kübar, född Lindström den 13 oktober 1914 i Vippal avled den 23 november 1992 i Eskilstuna

Oskar Berggren, född den 25 november 1917 på Ormsö avled den 28 november 1992 på Ormsö

Anders Lindström, född den 5 januari 1908 på Ormsö avled den 7 december 1992 i Tallinn

Lars Nyman, född den 26 september 1910 på Ormsö avled den 10 december 1992 i Segeltorp

Mina Blomman, född Widgren den 20 februari 1899 på Ormsö avled den 14 december 1992 i Stockholm

Maria Hedenström, född Blomman den 11 oktober 1901 på Ormsö avled den 22 december i Täby

Magdalena Larsson, född Strömfelt den 25 april 1911 på Runö avled den 14 december 1992 i Stockholm

Katarina Passvik, född Hollingers den 2 oktober 1907 på Runö avled den 24 december 1992 på Lidingö

Gertrud Widén, född Hammerman den 19 maj 1918 på Ormsö avled den 28 december 1992 på Gotländ

Katarina Berggren, född Söderblom den 30 december 1900 på Ormsö avled den 19 december 1992 i Stockholm

Axel Lilja, född den 15 april 1915 på Ormsö avled den 10 januari 1993 i Strängnäs

Lars Nordbeck, född den 2 september 1920 på Ormsö avled den 13 januari 1993 i Trosa

Johannes Grundsten, född den 3 maj 1913 på Ormsö avled den 17 januari 1993 i Hapsal

Agneta Stahl, född Westerberg den 23 juni 1909 på Ormsö avled den 26 januari 1993 i Stockholm

Anders Häggblom, född den 8 augusti 1910 på Ormsö avled den 7 februari 1993 i Hapsal

Vår kära

**Gertrud Cronelid
född Ahlros**

* 6 april 1905
† 18 december 1992

Älskad saknad av
släkt och vänner

*En gång blir allting stilla
en gång får allting ro...*

Älskad Mor och Farmor

Maria Stahl

* 3 januari 1901
† 4 februari 1993

Sörjd och
saknad av

Hjalmar Birgit
Mats Kerstin Peter

*Stilla du somnat
från smärtan du bar.
Oss i saknad du lämnat.
Ljust är ditt minne.*

Vila i frid.

Vår Kära

Elvira Hallberg

* 9 juni 1909
† 30 december 1992

HUGO

Erik o Guj
Mikael o Eva
Lena o Christ
barnbarnsbarn

*Ett verksamt liv har
slocknat ut,
en flitig hand har domnat.
Din långa arbetsdag är slut,
Ditt trötta huvud somnat.*

Vila i frid.

Vår älskade

Birger Blomberg

* 21 juli 1922
† 11 november 1992

har hastigt
lämnat oss

KENT och ANNELI
GUNILLA
Barnbarn
BARBRO
SYSKON

Släkt och vänner

*När höstlöven har fallit,
mot vintern vi går
Med saknad och sorg
vi står vid Din bår
Vi anade inte,
vi skulle Dig mista
Att sommaren som gått
skulle bli Din sista
Från livet till döden
var steget så kort
Så hastigt Du rycktes
från oss bort
Tack för att Du älskat
och velat så väl
Tack för allt,
vårt sista farväl*

Vår kära

Maria Hedenström

* 11 oktober 1901
† 22 december 1992

har lämnat oss
i djup sorg och saknad.

JOHANNES
ULLA
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

*I livet vi ej träffas mer
och trycka får Din hand
den sista hälsning vi kan ge
är kransen med dess band.
Snart kyrkans klockor
manar oss
att lämna Dig i frid.
Vi önskar all tack för allt.
Vi mötas om en tid.
Ej fick vi avsked av Din hand
men bröstna är ej alla band
vi oskattbara minnen har
utav den bild Du lämnat kvar.*

Vår käre

Oskar Hamberg

* 16 mars 1911 på Rickul
† 23 november 1992

Ingeborg
Monica
Johan Fredrik
Claes-Göran
Syskon
släkt
och vänner

*I minnet du lever.
Du känns alltid kvar.
I minnet vi ser dig.
Precis som du var.*

Anders Lindström

* 5 januari 1908 på Ormsö
† 7 december 1992 i Tallinn

I ljust minne bevarad av

SYSKON
med familjer

*Skönt att vila när
krafterna domna,
fri från all världens
oro och strid.
Skönt i den eviga vilan
få somna,
tacksamt vi önska Dig
vila i frid.*

Min älskade Make
Vår käre Far
Morfar och Farfar

Lars Wahlberg

* 8 mars 1904
† 21 augusti 1992

har lämnat oss
i stor sorg och saknad

KATARINA
INGRID och BO
EGIL och INGRID
INGVAR och JANA
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Övrig släkt och vänner

*Ej sorg det finns som
känns så svår
som när en älskad från
oss går
Men smärtan mildras då
man tänker
Att döden frihet ifrån
plågor skänker.*

Min Älskade

Astrid Nordström

* 26 juli 1941

har i dag lämnat mig,
övrig släkt och vänner i
djup sorg och saknad.

Torsby 31 juli 1992

LARS

*Jag sover gott.
Ej mer jag smärta känner
Tyst dödens ängel viskar
Sov i frid*

Min Make

vår Far och Farfar

Hans Grönman

* 4 oktober 1901
† 13 april 1992

har lämnat oss i sorg
och saknad.

GERTRUD
ÅKE och ANNICA
Patrik Lena
ASTRID och LASSE
Syskonbarn
Släkt och vänner

Vår kära

Maria Ahlström

* 29 juli 1898 på Ormsö
† 13 augusti 1992 i Stockholm

GUN
INGER

MARIA JOHAN
JOHANNES och BIRGIT
Åke

Släkt och vänner

*Tänk när släkt och vänner
alla mötas där.
På den gyllne stranden
skiljas aldrig mer.
Prisa Gud och Lammet.*

» BEMÄRKESEDAGAR «

2:a KVARTALET 1993

98 ÅR

Alida Maria Westerblom, född Pikner den 9 maj 1895, Ormsö

95 ÅR

Maria Beckman, född Hamberg den 23 mars 1898, Ormsö
Miralda Irmgard Milikov, född den 6 april 1898, Reval

94 ÅR

Olga Åkerblad, född den 5 juni 1899, Rickul

93 ÅR

Gottfrid Grönström, född den 29 april 1900, Nuckö

92 ÅR

Johanna Maria Alberg, född Jaaksoo den 5 april 1901, Pernau
Maria Parbo, född Laving den 11 april 1901, Nuckö
Alide Pöhl, född Kriik den 19 juni 1901, Nuckö
Ingeborg Luks, född Stavas den 19 juni 1901, Odensholm

91 ÅR

Lars Beckman, född den 18 maj 1902, Ormsö
Johannes Puskov, född den 18 maj 1902, Nuckö
Karin Beckman, född Wikström den 27 maj 1902, Ormsö

90 ÅR

Katarina Nee, född Nee den 22 april 1903, Ormsö
Nikolai Malm, född den 2 maj 1903, Reval
Nicolaus Soonike, född den 15 maj 1903, Reval
Elisabeth Amberg, född Romanov den 31 maj 1903, Hapsal

85 ÅR

Melita Treiberg, född Stenberg den 10 april 1908, Rickul
Agneta Bolander, född Alkvist den 24 april 1908, Ormsö
Amelie Holgersson, född Vestersten den 30 april 1908, Nuckö
Ellen Armilde Viksten, född Mölder den 16 maj 1908, Reval
Mathilda Magnusson, född Tegelberg den 2 juni 1908, Rickul
Akulina Freiberg, född den 24 juni 1908, Reval
Alide Vesterblom, född Välja den 28 juni 1908, Nuckö

80 ÅR

Agnes Esmeralda Paljasmaa, född Toim den 3 april 1913, Neve
Alexander Stenberg, född den 4 april 1913, Rickul

Osvald Berkman, född den 14 april 1913, Nuckö
Paul Tarvas, född den 20 april 1913, Reval
Johan Uussaar, född den 27 april 1913, Rickul
Elisabet Nurme, född Ahlberg den 6 maj 1913, Reval
Hilda Rosette Luther, född Lilleoks den 6 maj 1913, Nargö
Johannes Rickard Ambros, född den 20 maj 1913, Nuckö
Erika Miralda Rosen, född Freiberg den 31 maj 1913, Nargö
Egon Valentino Vellesoo, född den 2 juni 1913, Reval
Meta Miralda Int, född Laning den 8 juni 1913, Nuckö
Lydia Gärdström, född Lindström den 9 juni 1913, Ormsö
Arnold Holmberg, född den 12 juni 1913, Dagö
Elfride Johanna Backman, född den 21 juni 1913, Nuckö
Alfred Skönberg, född den 22 juni 1913, Laitse

75 ÅR

Maria Fagerros, född Nygren den 1 april 1918, Ormsö
Voldemar Suurvee, född den 17 april 1918, Reval
Ellen Kuuskne, född Väin den 21 april 1918, Reval
Maria Åkerbäck, född Grundström den 28 april 1918, Ormsö
Alma Fagerström, född Lindström den 17 maj 1918, Vippal
Maria Ahlberg, född Dahl den 18 maj 1918, Ormsö
Johan Stenros, född den 19 maj 1918, Ormsö
Johannes Brunberg, född den 25 maj 1918, Rickul
Erika Marcus, född Terk den 30 maj 1918, Reval
Elfride Luik, född Fagerström den 5 juni 1918, Vippal
Junne Öman, född den 7 juni 1918, Runö
Hilda Hamberg, född Derblom den 13 juni 1918, Nuckö
Alide Berkman, född Thomsson den 18 juni 1918, Nuckö
Leontine Woosel, född Treiberg den 26 juni 1918, Rickul
Anders Åkerman, född den 27 juni 1918, Ormsö

70 ÅR

Maria Pettersson, född Gärdström den 14 januari 1923, Ormsö
Elvine Andersson, född Mickelin den 26 februari 1923, Ormsö

Alrik Rosen, född den 1 april 1923, Nargö
Laine Elisabeth Lindström, född Savik den 2 april 1923, Arensburg
Helga Vesterman, född Vesterbom den 2 april 1923, Rickul
Fridolf Ahlberg, född den 3 april 1923, Rickul
Osvald Villem Bertholm, född den 6 april 1923, Rågöarna
Maria Schönberg, född Smens den 6 april 1923, Runö
Voldemar Rudolf Koinberg, född den 7 april 1923, Nuckö
Erika Leonitta Soots, född Sagor den 7 april 1923, Reval
Gunnar Söderholm, född den 10 april 1923, Nuckö
Aurelia Armilde Johansson, född Söderholm den 12 april 1923, Nuckö
Ingvald Brunberg, född den 14 april 1923, Rickul
Maria Eriksson, född Sandell den 14 april 1923, Ormsö
Gustav Rant, född den 18 april 1923, Nuckö
Alma Hammerman, född Nordbäck den 29 april 1923, Ormsö
Elfrida Andersin, född Sjöman den 2 maj 1923, Ormsö
Katarina Bergström, född Hedenström den 2 maj 1923, Ormsö
Alma Melania Frisk, född Peedu den 3 maj 1923, Nuckö
Alice Eriksson, född Berkman den 6 maj 1923, Nuckö
Linda Armilda Hallman, född Ribon den 7 maj 1923, Nuckö
Ellen Agnes Lausson, född Samberg den 8 maj 1923, Korkis
Ingrid Xenia von Sydov, född Dyrberg den 18 maj 1923, Rickul
Ivar Vesterberg, född den 20 maj 1923, Rickul
Aurelia Roberg, född den 25 maj 1923, Nuckö
Axel Ahlberg, född den 26 maj 1923, Rickul
Edvin Evald Talback, född den 14 juni 1923, Nuckö
Alfa Ragnhild Grönberg, född den 16 juni 1923, Nuckö
Edvin Andrei Arvik, född den 21 juni 1923, Ormsö
Aino Johansson, född Adra den 29 juni 1923, Reval

65 ÅR

Elin Jansson, född Nilsson den 10 mars 1928, Rickul
Sven Algot Storm, född den 1 april 1928, Ormsö

POSTTIDNING

Svenska Odlingens Vänner
Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
ISSN 0345-6706

Elvine Maria Hjertlöv, född Timmerman den 1 april 1928, Ormsö
Anders Hjalmar Slät, född den 2 april 1928, Ormsö
Elna Elvira Strömkvist, född Treiberg den 8 april 1928, Rickul
Sylvia Stein, född den 12 april 1928, Reval
Karin Brunberg, född den 14 april 1928, Rickul
Johannes Lilja, född den 15 april 1928, Ormsö
Oskar Alexander Rosen, född den 17 april 1928, Nargö
Astrid Viljamaa, född den 24 april 1928, Reval
Axel Alrik Ahlström, född den 3 maj 1928, Ormsö
Elna Gunhild Tanseri, född den 3 maj 1928, Nuckö
Alrik Erhard Engman, född den 14 maj 1928, Nuckö
Albert Reinhold Åkerblad, född den 15 maj 1928, Rickul
Albin Lars Massalin, född den 18 maj 1928, Ormsö
Aksel Törnebo, född den 19 maj 1928, Reval
Viktor Engman, född den 20 maj 1928, Nuckö
Axel Emil Sjöman, född den 21 maj 1928, Ormsö
Lennart Henning Hammerman, född den 22 maj 1928, Ormsö
Ellen Rågmo, född Barud den 25 maj 1928, Nuckö
Ago Lennart Loide, född den 1 juni 1928, Reval
Hilda Elfrida Ingeborg Targama, född Hedenström den 4 juni 1928, Ormsö
Nelli Andersson, född Ahlberg den 11 juni 1928, Rickul
Leili Lund, född Klaman den 12 juni 1928, Korkis
Astrid Jern, född Hansson den 18 juni 1928, Nuckö
Salme Barud, född Ribon den 18 juni 1928, Nuckö

Elna Gunhild Stahl, född Ahlberg den 24 juni 1928, Rickul
Agnes Julianne Vesterberg, född Stahl den 25 juni 1928, Rickul

60 ÅR

Gottfrid Nyman, född den 1 april 1933, Nuckö
Sten Allan Vestersten, född den 1 april 1933, Reval
Daniel Freiman, född den 7 april 1933, Nuckö
Gundel Marianne Noren, född Boman den 8 april 1933, Rickul
Signe Sivera Dyrberg, född Sjöström den 9 april 1933, Ormsö
Sigrid Forslund, född Rosenblad den 19 april 1933, Ormsö
Irene Stahl, född den 20 april 1933, Rågö
Elsa Gunhild Andersson, född Ahlblom den 23 april 1933, Ormsö
Gunhild Sjöberg, född Lindström den 23 april 1933, Nuckö
Silvia Gunhild Heyman, född den 25 april 1933, Rickul
Lehti Armilde Lin, född den 30 april 1933, Rickul
Einar Erik Hammerman, född den 2 maj 1933, Ormsö
Charles-Sven Besterman, född den 6 maj 1933, Rickul
Hjalmar Grönlund, född den 7 maj 1933, Rågö
Lennart Puman, född den 17 maj 1933, Nuckö
Sylvia Fredriksson, född Espling den 19 maj 1933, Rågö
Brita Mathilda Magnusson, född den 19 maj 1933, Rickul
Alfred Sedman, född den 21 maj 1933, Nuckö
Emil Brandt, född den 26 maj 1933, Nuckö
Luule Palundi, född den 27 maj 1933, Rickul/Tapa
Sven Beckman, född den 1 juni 1933, Ormsö

Klara Luks, född den 1 juni 1933, Rickul
Rosine Vikman, född den 9 juni 1933, Nuckö
Hardy-Hilding Schönberg, född den 10 juni 1933, Rickul
Ingeborg Tanseri, född den 10 juni 1933, Rickul
Ester Beckman, född den 11 juni 1933, Ormsö
Endel Reinhold Hamberg, född den 13 juni 1933, Rickul
Elna Picton, född Strandberg den 25 juni 1933, Runö

50 ÅR

Rein Nurme, född den 1 april 1943, Nuckö
Vello Kopamees, född den 5 april 1943, Nuckö
Villy Luther, född den 11 april 1943, Reval
Inga Boman, född den 12 april 1943, Reval
Gun Gärd Branten, född Olsson den 13 april 1943, Sundsvall
Mati Sallert, född den 16 april 1943, Reval
Ingrid Gunhild Freiman, född den 19 april 1943, Nuckö
Maja Alström, född den 1 maj 1943, Ormsö
Nils Ragnar Moritz, född den 5 maj 1943, Reval
Klara Borrman, född den 6 maj 1943, Rickul
Bo Erik Nyholm, född den 7 maj 1943, Ormsö
Bror Bernhard Grenfeldt, född den 16 maj 1943, Rickul
Sigurd Holmström, född den 22 maj 1943, Stockholm
Anton Abraham Norrman, född den 30 maj 1943, Runö
Luule Johansson, född Kilkden den 31 maj 1943, Korkis
Lembit Adolf Vood, född den 7 juni 1943, Pernau
Karin Brita Aman, född den 8 juni 1943, Nuckö
Helga Margareta Schönberg, född den 10 juni 1943, Runö
Arne Nyman, född den 11 juni 1943, Nuckö
Milvi Berkman, född den 14 juni 1943, Hapsal
Bo Nils Thomsson, född den 17 juni 1943, Nuckö
Susan Maj-Lis Söderholm, född den 22 juni 1943, Rickul
Toivo Matsun, född den 29 juni 1943, Reval
Algot Sanfrid Stenberg, född den 29 juni 1943, Rickul

Välkommen

som ny medlem i SOV och prenumerant på Kustbon.

Det är glädjande att så många insett att vi estlandssvenskar nu måste hålla ihop och ha kontakt med varandra – särskilt med tanke på utvecklingen i Estland och inför vårt jubileumsfirande.

Sven Salin
SOV:s ordförande

Hjärtligt tack

för alla gåvor som lämnats till SOV:s jubileumsfirande i samband med inbetalningen av medlemsavgiften. Ytterligare gåvor är välkomna och kan sättas in på SOV:s postgiro nr 35 13-11-6. Ange på talongen "SOV:s jubileumsfirande."

STYRELSEN

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR